

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
ДС/ВМ 05/4-02 бр.1111/1-VIII/I 5
29.6.2017. године

ВЕЋЕ НАУЧНИХ ОБЛАСТИ
ДРУШТВЕНО-ХУМАНИСТИЧКИХ НАУКА

Наставно-научно веће Филозофског факултета у Београду на својој XII редовној седници, одржаној 29.6.2017. године – на основу чл. 231. став 1. алинеја 15. и 16. и члана 278. Статута Факултета, прихватило је Извештај Комисије за докторске студије с предлогом теме за докторску дисертацију: ЈУГОСЛАВИЈА И ТУРСКА 1918-1941. ПОЛИТИЧКИ ОДНОСИ, докторанда Слађане Здравковић.

За ментора је одређен проф. др Љубодраг Димић.

Доставити:

1x Универзитету у Београду
1x Стручном сараднику за
докторске дисертације
1x Шефу Одсека за правне послове
1x Архиви

ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА

Проф. др Данијел Синани

Факултет <u>Филозофски</u>	УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ Веће научних области друштвено-хуманистичких наука (Назив већа научних области коме се захтев упућује)
04/1-2 бр. 6/287	
(број захтева)	
30.06.2017.	
(датум)	

ЗАХТЕВ
за давање сагласности на предлог теме докторске дисертације

Молимо да, сходно члану 46. ст. 5. тач. 3. Статута Универзитета у Београду («Гласник Универзитета», бр. 131/06), дате сагласност на предлог теме докторске дисертације:

Југославија и Турска 1918-1941. Политички односи

(пун назив предложене теме докторске дисертације)

НАУЧНА ОБЛАСТ историја

ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ:

Име, име једног од родитеља и презиме кандидата:

Слађана (Славко) Здравковић

Назив и седиште факултета на коме је стекао високо образовање: Филозофски фак. у Београду

Година дипломирања: 2013.

Назив мастер рада кандидата: _____

Посете Јосипа Броза Тита Лесковцу 1953-1968.

Назив факултета на коме је мастер рад одбрањена: Филозофски

Година одбране мастер рада: 2014.

Обавештавамо вас да је Наставно-научно веће

на седници одржаној 29.06.2017.

размотрило предложену тему и закључило да је тема подобна за израду докторске дисертације.

	В.Д.ДЕКАНА
	<u>Проф. др Данијел Синани</u>

ПОДАЦИ О МЕНТОРУ

за кандидата	Слађану Здравковић
--------------	--------------------

Име и презиме ментора:	Др Љубодраг Димић
Звање:	редовни професор

Списак радова који квалификују ментора за вођење докторске дисертације:

1.	From assertions to knowledge : Yugoslav historiography concerning the war of 1941-1945. Dong'yu'leob yeon'gu, 2000, 9, str. 257-281
2.	Historiography on the Cold war in Yugoslavia : from ideology to science. Cold war history, 2008, vol. 8, issue 2, str. 285-297
3.	Josip Broz Tito , Yugoslav Policy and the European Security 1968-1975, From Helsinki to Belgrade: The CSCE First Follow-up Meeting and the Crisis of Detante, Gothingen – Bon (Bonn University Press) 2012, 59-82
4.	Josip Broz, Nikita Sergejevic Hruscov i mađarsko pitanje 1955-1956, Tokovi istorije, 1-4, 1998, 23-59
5.	Pogled iz Beograda na Cehoslovacku 1968, Tokovi istorije, 3-4, 2005, 205-232
6.	Serbien und Jugoslawien (1918-1941), Serbien und Montenegro, (Raum und Bevolkerung, Geschichte, Sprache und Literatur, Kultur, Politic, Gesellschaft, Wirschaft, Recht), Jahrgang, 47, 2006, 231-264
7.	Serbien und Jugoslawien : (1918-1941). Österr. Osth., 2005, heft 1-4, jahr. 47, str. 231-264
8.	Titovo putovanje u Indiju i Burmu. Prilog istoriji hladnog rata, Tokovi istorije, 3-4, 2004, 27-54
9.	Историјски извори и историјско мишљење : како су америчке обавештајне службе виделе Југославију 50-их и 60-их година XX века. Tok. istor., 2007, бр. 3, стр. 173-190
	Југословенско виђење Индонезије (перспективе сарадње у 50-тим годинама XX века), Војноисторијски гласник, бр.2, 2011, 84-100

Заокружити одговарајућу опцију (А, Б, В или Г):

А) У случају менторства дисертације на докторским студијама у групацији техничко-технолошких, природно-математичких и медицинских наука ментор треба да има најмање три рада са SCI, SSCI, AHCI или SCIE листе, као и Math-Net.Ru листе.

Б) У случају менторства дисертације на докторским студијама у групацији друштвено-хуманистичких наука ментор треба да има најмање три рада са релевантне листе научних часописа (Релевантна листа научних часописа обухвата SCI, SSCI, AHCI и SCIE листе, као и ERIH листу, листу часописа које је Министарство за науку класификовало као M24 и додатну листу часописа коју ће, на предлог универзитета, донети Национални савет за високо образовање. Посебно се вреднују и монографије које Министарство науке класификује као M11, M12, M13, M14, M41 и M51.)

В) У случају израде докторске дисертације према ранијим прописима за кандидате који су стекли академски назив магистра наука ментор треба да има пет радова (референци) које га, по оцени Већа научних области, квалификују за ментора односно дисертације.

Г) У случају да у ужој научној области нема квалификованих наставника, приложити одлуку Већа докторских студија о именовању редовног професора за ментора.

В.Д. ДЕКАНА ФАКУЛТЕТА

Датум _____

М.П.

Проф. др Данијел Синани

Образложење предлога теме докторске дисертације

ЈУГОСЛАВИЈА И ТУРСКА 1918–1941.

Политички односи

Предмет истраживања

Предмет нашег истраживања јесу политички односи Краљевине СХС/Југославије и Османског царства, касније Турске Републике у годинама између два светска рата.

Приликом изучавања литературе из домена дипломатских односа Краљевине СХС/Југославије са државама Балкана и њене спољне политике, уочили смо да југословенско-турски односи нису темељније истражени, да се спомињу узгред и готово искључиво у оквиру тематског круга питања везаних за Балкански пакт из 1934. године. Недостатак историографских радова на тему југословенско-турских односа „отвара” питање њиховог истраживања. Тема коју предлагемо представљаће покушај историчара да на основу истраживања досегне до што свеобухватнијег и што прецизнијег одговора о суштини сложених односа југословенске и турске државе у периоду од 1918. до 1941. године.

Значај политичких односа југословенске краљевине и турске државе између два светска рата огледао се на пољу њихове сарадње као чланица Пакта балканског споразума, формираног са циљем заштите постверсајских граница и очувања *status quo* на Балкану. Значај постаје већи уколико се поменути односи посматрају из угла пријатељских односа два државника (краља Александра Карађорђевића и Мустафе Кемала Ататурка) и са становишта међусобно супростављених политика: турског ангажмана на Балкану и југословенског на Блиском истоку. Са историјског и друштвеног аспекта, односи су били важни и због муслиманског живља које је насељавало територију Краљевине СХС/Југославије и њених држављана на тлу Турске Републике. Додатно, изучавање

компоненте турског наслеђа југословенске државе и његове улоге на пољу политичке, и у складу са тим привредне и културне сарадње две државе, повећаће значај предложене теме.

Саживот муслимана и хришћана оставио је дубоки траг огледан у историјском и језичком наслеђу, фолклору, обичајима и усменој традицији, који приликом изградње југословенске државе државној и локалној управи „није давао мира” и стално подсећао на некадашњу турску управу, остацима турске архитектуре, џамија, комуникација и других. Тиме се пред истраживачима поставља питање остатака османске управе, баштине и њеног становништва по потискивању Турске са Балкана. Изучавање турског наслеђа југословенске државе биће један од предмета истраживања ове докторске дисертације.

Југославија и Турска су у сфери политике пролазиле кроз више фаза, али југословенски интереси нису се увек поклапали са интересима Турске. За време периода државног установљивања и преображаја двеју земаља, од проглашења Краљевине СХС 1918. до укидања калифата у Турској Републици 1924. године, дипломатски контакти југословенских и турских званичника одвијали су се без прекида, достигавши свој врхунац званичним обнављањем пуних дипломатских односа након 1925. године. Током тридесетих година двадесетог века, политику међусобне сарадње под окриљем Балканског пакта, заступали су краљ Александар Карађорђевић, југословенски председник владе Милан Стојадиновић и председник Турске Републике, Мустафа Кемал Ататурк. Последњу фазу политичких односа одређују године сарадње у само предвечерје Другог светског рата. Све ће то бити предмет нашег истраживања.

Осим наведеног, предмет нашег истраживања представљаће утицај и однос Великих сила према: сарадњи две државе под окриљем политике Балканског пакта, интересима Турске Републике на Балкану и југословенске краљевине ка Оријенту.

Део предмета истраживања представљаће југословенско-турски привредни односи и њих ћемо посматрати посебно у оном домену који је одређен сфером политичких односа. Бавићемо се питањима османског дуга југословенске државе који је представљао једну од препрека ка успостављању пуних дипломатских односа Југославије и Турске, затим проблемима конкурентског извоза опијума и утврђивањем обима спољнотрговинске размене између поменутих држава сличне привредне структуре. Саставни део

истраживања привредног аспекта политичких односа представљаће питања финансијских потраживања и обештећења турских држављана и народа Краљевине СХС/Југославије.

На пољу политичких односа једним делом посветићемо се међусобној културној сарадњи која је пратила дипломатске контакте и протоколарне односе између поменутих држава. Додатно, предмет нашег истраживања у области дипломатских односа представљаће тзв. „*интелектуална сарадња*” која се одвијала између народа балканских држава у циљу јачања политичког савеза и културног зближавања нација на Балкану.

Пажњу ћемо посветити и следећим питањима: идеолошким карактеристикама режима личне власти југословенског краља и турског председника, посетама југословенских и турских државника, пропаганди и коначно, биографијама и колективном учинку југословенских дипломата који су службовали у Турској Републици у поменутом хронолошком распону.

Циљеви истраживања

Истраживање које предлажемо има за циљ систематско и критичко изучавање бројних аспеката сарадње и односа који су постојали између Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца/Југославије и турске државе (Османског царства, касније Турске Републике) од 1918. године до 1941. године.

Истраживањем и реконструкцијом њихових билатералних односа у домену склапања политичких уговора и конвенција и на пољу изградње Балканског пакта, настојаћемо да стекнемо сазнања о њиховим заједничким интересима на Балкану. Покушаћемо да уочимо узрочно-последичну везу југословенске и турске спољне и унутрашње политике. Циљ нам је да предложена тема, по своме обиму и карактеру, изађе из постојећих политичких оквира студија о Пакту балканског споразума.

Покушаћемо да разјаснимо значај турског наслеђа југословенске краљевине, сагледамо његов однос према хабзбуршком наслеђу и разумемо улогу која му је припадала при сарадњи југословенске и турске државе.

Циљ нам је да идентификујемо и разобличимо митове, предрасуде и стереотипе на пољу спољне политике Краљевине СХС/Југославије, као државе традиционално усмерене

ка Балкану својим географским положајем и историјским наслеђем. Покушаћемо да разјаснимо утицај и улогу Турске у креирању и вођењу југословенске балканске и блискоисточне политике. У сфери југословенске источне политике, циљ нам је да сагледамо додирне тачке Југославије и Турске на Блиском истоку. Настојаћемо да постулате југословенске и турске спољне политике на Балкану и Блиском истоку упоредимо, како бисмо стекли сазнања о сарадњи и могућем политичком разилажењу.

Неки од циљева представљаће утврђивање политичких и других фактора југословенске блискоисточне политике. Посветићемо се анализи улоге и места Великих сила у контексту југословенске и турске балканске и блискоисточне политике и политичкој суштини њихове војне сарадње.

Једним делом сагледавање политичких односа вршили би упоредо са анализом привредних и културних. Покушаћемо да установимо обим трговинске размене и реконструишемо условљеност привредних односа политичком сарадњом. Настојаћемо да дефинишемо трговинске комуникације и центре, односно географију привредне сарадње две државе. Циљ нам је, да под окриљем дипломатије, сагледамо поједине аспекте културне политике, вођене у духу балканске сарадње. Тиме ћемо покушати да укажемо на сложеност њихових политичких односа.

Један од циљева овог истраживања представљаће покушај да утврдимо и упоредимо сличности и разлике које су постојале између југословенског и турског модела ауторитативне власти. Одмерићемо оквире политичког и личног пријатељства југословенског краља Александра и турског председника Мустафе Кемала Ататурка и том приликом настојаћемо да разрешимо неке од постојећих контроверзи. Тим пре јер се радило харизматичним личностима које су поникле из народа и остале блиске њему; државницима чије је умеће владања почивало на овејаним ратним заслугама и подвизима у Првом светском рату и вешто вођеној дипломатији по завршетку истог. Коначно, квантитативном и садржајном анализом југословенске и турске штампе покушаћемо да реконструишемо њихову пропагандну активност на пољу међусобне политичке сарадње.

Значај истраживања

Проучавајући постојећу литературу о међународном животу Краљевине СХС/Југославије и Турске Републике суочавамо се са чињеницом да су наша историографска знања о политичким односима Југославије и Турске скромна. Научни допринос овог рада представљаће рад на билатералном и регионалном разумевању значаја поменутих односа, у контексту балканске, европске и блискоисточне политике између два светска рата. Намера је да поменуте односе истражимо и потом реконструишемо, како бисмо, између осталог, утврдили постојање одређене културолошке блискости и привредних спона у доменима политичких. Тиме бисмо обогатили наша сазнања из историје међународних односа Југославије и покушали да надоместимо историографске белине које постоје у домаћој историографији.

Посматрано из угла југословенске политике према Блиском истоку и турске политике на Балкану, истраживање би тиме било усмерено ка разумевању међусобне упућености спољнополитичких програма југословенске и турске државе. Поред тога, настојаћемо да уочимо извесне противуречности у области политичке сарадње, како бисмо утврдили где су се додиривале, а где преклапале њихове сфере интереса. Са научног становишта, поред наведеног, сматрамо да ће се значај ове докторске дисертације огледати и на пољу изучавања међусобних економских и културних аспеката односа у домену њихове политичке сарадње.

У контексту савремених друштвено-политичких превирања на геополитичком простору тзв. Југоисточне Европе, предложена тема докторске дисертације има своју актуелност. Реч је о тематици која пружа историјски „ослонац” и осветљава корене дипломатске, и у њеним оквирима привредне и културне сарадње поменутих држава, са циљем јачања истих у наступајућим годинама.

У позадини политичке сарадње између Краљевине СХС/Југославије и Турске Републике стајала је инерција прошлих векова (наслеђа) и историја њиховог државотворног настанка, као држава које су на мировној конференцији у Версају и Севру стекле свој међународно-правни легитимитет. Сматрали смо да би рад био нецеловит уколико бисмо сву пажњу посветили политичким односима југословенске и турске државе, занемаривши компоненту турског наслеђа. Крајеви припојени српској држави с краја деветнаестог века и након Балканских ратова, задржали су у оквирима југословенске државе извесну посебност која је почивала на историјском наслеђу некадашње османске

управе (правно наслеђе, управа, менталитет, архитектура, турцизми, традиција и фолклор). Поменута посебност одржала се током међуратног периода, наспрот процесу европеизације који је, заокретом од традиционалног ка модерном, током прве половине двадесетог века широм Балкана „трансформисао” насеља и његове становнике.

Стога, како бисмо избегли једнострано поимање југословенско-турских политичких односа, значај докторске дисетације огледаће се у задатку да поменуте односе проучимо и објаснимо тиме што ћемо исте, са свим њиховим појединостима, поставити у одговарајуће друштвено, економско и историјско окружење.

Основне хипотезе

- ❖ Саздана на тековинама два порушена царства, Хабзбуршког и Османског, југословенска држава је током свог двадесетогодишњег постојања била приморана да своју државност и југословенски национални идентитет изграђује и брани од бремена међусобно супростављеног духовног и материјалног наслеђа припојених аустро-угарских и турских крајева.
- ❖ Турско наслеђе југословенске државе представљало је не само историјско бreme, већ и актуелни политичко-верски и правни проблем друштва и државне управе Краљевине СХС/Југославије.
- ❖ Проблем отплате османског дуга додељеног новоформираној државној заједници Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца, представљало је вишегодишњу препреку југословенске државе на путу успостављања пуних дипломатских односа са Турском Републиком.
- ❖ Дипломатски односи између Краљевине СХС/Југославије и Турске Републике почивали су на билатералним уговорима о миру, пријатељству и сарадњи из 1925. и 1933. године и добрим личним везама југословенског краља и турског председника.
- ❖ Турска и Југославија су приступиле Балканском пакту, као регионалном гаранту мира, безбедности и постојећег територијалног стања, са интересом самоодржања и заштите својих граница од реванзионизма и реваншизма држава губитница у Првом светском рату.

- ❖ Зближавање земаља Балканског пакта, а на примеру односа Југославије и Турске, обављало се кроз спектре привредне и интелектуалне сарадње и вођења међубалканске социјалне политике.
- ❖ Интензитет економских веза и међусобне размене добара између Југославије и Турске био је уско ограничен сличном привредном структуром две државе и степеном њихове (не)просвећености, оптерећене прошлошћу и бројним предрасудама.
- ❖ Смрћу два државника, краља Александра 1934. и Ататурка 1938. године, дошло је до заокрета на пољу спољнополитичке сарадње југословенске и турске државе, лаганим међусобним удаљавањем и обостраним одступањем од основних постулата Балканског пакта.

Метод истраживања

Истраживање и писање предложене докторске дисертације почиваће на прикупљању и критичком сагледавању архивске грађе и публикованих историјских извора. Потом би уследила анализа и синтеза прикупљених података и писање докторске дисертације, уз коришћење релевантне литературе домаће и стране провенијенције.

Приликом рада на докторској дисертацији превасходно ће бити коришћен историјски метод. У мери у који то буде потребно, ослонићемо се и на истраживачке поступке и методе које су развиле друге друштвене и хуманистичке науке. Прва фаза би подразумевала сакупљање необјављене архивске грађе, која је у највећој мери похрањена у Архиву Југославије, а предвиђено је и обављање истраживачког рада у Архиву Министарства иностраних послова Републике Србије, Архиву Србије, Архиву САНУ и Војном архиву у Београду. Приликом проучавања међународних односа југословенске краљевине, спорно питање представља свакако чињеница да је највећи део документације Министарства иностраних послова Краљевине СХС/Југославије уништен у Другом светском рату. У таквим условима, недостатак домаћих извора покушаћемо да надокнадимо коришћењем документације из иностраних архива, пре свега турских и британских (Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Cumhuriyet Arşivi Daire

Başkanlığı у Анкари, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı у Истанбулу и Public Record Office у Лондону).

Приликом проучавања званичних дипломатских и протоколарних односа Краљевине СХС/Југославије са Турском Републиком, највише података пружиће нам материјали фондова похрањени у Архиву Југославије и то на првом месту архивска грађа *Посланства Краљевине Југославије у Турској – Цариград, Анкара, Генералног конзулата Краљевине Југославије у Цариграду и Конзулата Краљевине Југославије у Измиру (Смирна)*. Став Велике Британије према политичкој сарадњи Југославије и Турске бићемо у могућности да уочимо на основу архивских материјала у фонду *Посланства Краљевине Југославије у Лондону*. Поменути фондови југословенских дипломатских представништва садрже дипломатску преписку, међународне и билатералне уговоре и конвенције, пасошку архиву, исечке из турске штампе, велики број извештаја, анализа, коментара, наредби, записника и молби. Поред споменутих, користићемо материјале следећих фондова Архива Југославије: *Министарства иностраних послова, Министарства унутрашњих послова, Министарства правде, Министарства пољопривреде, Министарског савета, Народне Скупштине, Двора, Централног пресбиороа, Делегације Краљевине СХС на Конференцији мира у Паризу, Сталне делегације Краљевине Југославије при Друштву народа у Женеви, Делегације Краљевине Југославије на конференцији за статус мореуза у Монтреу и Установа аграрне реформе*. Ово је могуће захваљујући пракси југословенске дипломатије да извештаје доставља Министарству иностраних послова, другим дипломатским представништвима и министарствима Краљевине СХС/Југославије.

Грађа фонда Централног пресбиороа тематски и хронолошки покрива подручје истраживања и бројне аспекте политичке сарадње југословенске и турске државе, чиме ћемо покушати да надоместимо непотпуне збирке југословенске међуратне периодике. Податке о југословенској трговини са Турском између два светска рата наћићемо у фондовима: *Министарства финансија, Министарства трговине и индустрије, Државне хипотекарне банке (Управа фондова), Централне индустријских корпорација и Централне управе за трговачки промет с иностранством*. Поред изучавања политичких и делом економских односа истраживаћемо и архивске фондове који ће нам пружити сведочанства о њиховој сарадњи у домену културно-образовне сарадње и социјалне политике. Иста су

сачувана у фондовима *Министарства просвете, Министарства социјалне политике и народног здравља и Балканског института.*

Поред поменутих фондова (укупно 24), користићемо следеће архивске збирке такође сачуване у Архиву Југославије: *Милана Стојадиновића, Војислава Јовановића Марамбоа, збирку фотографија Милана Стојадиновића и збирку фотографија генерала Љубомира Марића*, како бисмо приликом писања изнели догађаје и политичке моменте који су обележили спољну политику Краљевине СХС/Југославије. Настојаћемо да дођемо и до других типова извора (нпр. фотографије, карте, разгледнице, албуми и слично), које сведоче о посетама југословенских и турских државника Истанбулу и Анкари, односно Београду. Пример једне од њих јесте фотографија посвећена посети делегације Турске Републике Београду на челу са председником владе Исмет-пашом Иненијем, априла 1936. године и његовом сусрету са југословенским премијером Миланом Стојадиновићем.

Поред домаћих архива, користићемо архивску документацију Public Record Office у Лондону, односно фонда британског Министарства спољних послова (Foreign Office), која се односи на рад Лозанске конференције 1923. године и учешће изасланика југословенске државе на седницама исте.

Планирамо да део истраживања обавимо, у мери у којој то околности буду дозвољавале, у архивским и библиотечким фондовима Републике Турске. Истраживање би обухватило архивску грађу фондова Државног архива Турске Републике у Анкари и Османског архива у Истанбулу (Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı у Анкари и Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı у Истанбулу), затим штампу, периодику и литературу у турским библиотекама (Atatürk Kitaplığı, Kadın Eserleri Kütüphanesi, Boğaziçi Üniversitesi Kütüphanesi, Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi у Истанбулу, Milli Kütüphane у Анкари итд). Тиме бисмо покушали да приликом писања приступимо теми објективније, сагледавши односе из оба угла, а сама докторска дисертација била би обогаћена новим и мало доступним изворима.

Поглед на југословенско-турске односе из перспективе британских посланика који су службовали у Краљевини СХС/Југославији и Турској Републици, пружаће следећи објављени извори на српском и турском језику: Živko Avramovski, *Britanci o Kraljevini Jugoslaviji* (I-II, Zagreb 1986; knjiga treća, Beograd 1996); Ali Satan, *İngiliz yıllık raporları'nda Türkiye (1922)*, İstanbul 2011; Ali Satan, *İngiliz yıllık raporları'nda Türkiye (1925-1926)*,

İstanbul 2013). Од објављених извора, са аспекта проучавања социо-економских односа југословенске и турске државе у контексту унутрашње и спољне политике Краљевине СХС/Југославије, најдрагоценији су *Статистика спољне трговине Краљевине СХС/Југославије*, *Статистички годишњак Краљевине Југославије*, *Стенографске белешке Народне скупштине Краљевине СХС/Југославије* и *Сената Краљевине Југославије*, *Извештаји Министарства иностраних послова Краљевине Југославије* итд. Додатно, као својеврсне објављене изворе користићемо монографије публиковане у годинама између два светска рата. Реч је о југословенским биографијама Мустафе Кемал-паше Ататурка из пера његових савременика, написаних у функцији глорификације Ататурковог лика, живота и дела, а као омаж личном пријатељству два државника, југословенског краља и турског председника (Miodrag Mihailović Svetovski, *Ataturkova Turska*, Београд 1938; Зоран Св. Томић, *Кемал Ататурк, творац нове Турске*, Београд 1939 и други). Била су то сведочанства југословенских дипломата, правника, доктора наука, публициста и књижевника, енглеског капетана Х. Ц. Армстронга (са делом *Кемал Паша*, „сиви вук”, Београд 1938), затим југословенских генерала и трговинских делегата (Александар Р. Димитријевић, *Наш велики краљ*, Београд 1936; Драгослав П. Михајловић, *Привреда савремене Турске*, Београд 1937), као врских познавалаца политичких и привредних прилика у оновременој Турској Републици.

За потребе истраживања биће коришћена меморска грађа која политичким односима даје свој лични печат: *Ни рат ни пакт, Југославија између два рата*, председника владе Милана Стојадиновића (Ријека 1970); *Дневник 1936-1941*, публицисте Милана Јовановића Стоимировића (Нови Сад 2000), затим приређени извештаји југословенског посланика у Анкари у периоду између 1935. и 1937. године (Бранко Лазаревић, *Дипломатски списи*, Неготин 2001) и друго.

Незаобилазан извор за истраживање представљаће међуратна југословенска и турска периодика. Поменућемо неке од њих: југословенска *Политика*, *Правда*, *Време*, *Самоуправа*; турски листови: *Akşam* (у преводу Вече), *Cumhuriyet* (Република), *Milliyet* (Националност), *Zaman* (Време), *Vakit* (Време), *Haber* (Вест/и) итд. Покушаћемо да стекнемо јаснију слику о ставовима југословенског и турског јавног мњења, савременика и политичара. Користићемо периодику Народне библиотеке Србије, Библиотеке САНУ, Универзитетске библиотеке „Светозар Марковић”, Филозофског факултета у Београду,

библиотечку грађу Архива Југославије и Библиотеке Матице српске у Новом Саду. Од турских библиотека издвојићемо следеће: Atatürk Kitaplığı, Kadın Eserleri Kütüphanesi, Boğaziçi Üniversitesi Kütüphanesi, Beyazıt Devlet Kütüphanesi и Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi у Истанбулу, Milli Kütüphane у Анкари итд.

Турска архивска грађа и литература на модерном турском и османском језику условила је постојање извесне језичке баријере, која је спречавала истраживаче да се посвете поменутој проблематици, те се Турском Републиком између два светска рата бавио мали број историчара и филолога. Са друге стране, постојећа литература која донекле прати ток и карактер међународних односа Краљевине СХС/Југославије са Турском Републиком, углавном не излази из оквира Балканског пакта, нити се бави економским или културним односима две државе у домену политичких.

Југословенско-турске односе посматраћемо у општем контексту европске и блискоисточне политике међуратних година (Јован М. Јовановић *Дипломатска историја Нове Европе 1918-1938*, књига I-II, Београд 1938, 1939; Андреј Митровић, *Време нетрпељивих, политичка историја великих држава Европе, 1919-1939*, Београд 1974; Bogdan Krizman, *Vanjska politika jugoslavenske države 1918-1941*, Zagreb 1975; *Türk Dış Politikası Kuruluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, editör Baskın Oran, cilt I: 1919-1980, İstanbul 2001; Алберт Хурани, *Историја арапских народа*, Београд 2016; Масимо Кампанини, *Историја Средњег истока (1798-2006)*, Београд 2011 и друго).

Компарацијом литературе српске и турске провенијенције, покушаћемо да предочимо различите погледе и становишта њихових историографија према: идеји Балканског пакта, спољнополитичком програму југословенске и турске државе, њиховој унутрашњој политици и доменима привредне сарадње. Настојаћемо да политичке односе прикажемо у једном ширем контексту европске и блискоисточне политике, како бисмо избегли проучавање чисто билатералних односа.

Свој печат у изучавању Балканског пакта оставио је историчар Живко Аврамовски, чији радови представљају плод вишедеценијског истраживања историје међуратног Балкана и међуодноса балканских држава (монографије: *Balkanska antanta (1934-1940)*, Beograd 1986; *Balkanske zemlje i velike sile 1935-1937, od italijanske agresije na Etiopiju do jugoslovensko-italijanskog pakta*, Beograd 1968. и чланци: *Stav britanske diplomatije prema sklapanju Balkanskog sporazuma (1933-1934)*; *Pitanje balkanskog garantnog pakta i*

jugoslovensko-bugarski odnosi 1925. godine u svetlu britanske politike na Balkanu; Balkanske zemlje i vojna pobuna u Grčkoj marta 1935. godine; Ekonomski i politički ciljevi nemačkog izvoza naoružanja u balkanske zemlje uoči Drugog svetskog rata; Engleska u питање Балканског пакта 1930-1933. године; Uticaj jugoslovensko-bugarskog pakta od 24. januara 1937. godine na odnose članica Balkanskog sporazuma).

Током седамдесетих и осамдесетих година двадесетог века, улога југословенске краљевине у Балканском пакту и њени односи са европским државама између два светска рата представљала су предмет пажње домаће историографије. Поред Аврамовског, питањем међународног положаја међуратне Југославије бавили су се: Десанка Тодоровић у монографији *Jugoslavija i balkanske države 1918-1923* (Београд 1979) и у радовима *Питање успостављања дипломатских односа између Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца и Републике Турске (1923-1925)* и *Stav Kraljevine SHS prema Mirovnom ugovoru sa Turskom u Sevru 1920. godine*; и Вук Винавер у својој студији *Jugoslavija i Francuska između dva rata* (Београд 1985). У новије време историјом Балкана, Ататурковом балканском политиком и уопште утицајем Турске на Балкану између два светска рата бавили су се: Orhan Ateş (*Atatürk ve Atatürk'ün balkanlar politikası*, İstanbul 1994), Mithat Atabay (*20'nci Yüzyılda Türkiye ve Balkanlar (Savaş, Barış, Göç ve Dramın Tarihi*, İstanbul 2012), Стеван К. Павловић (*Историја Балкана*, Београд 2001), Muharemi Amir (*Turska, uvod u povijest, unutarnju i vanjsku politiku*, Zagreb 2012) и бугарски историчар Џенгиз Хаков (*Историја савремене Турске*, Призрен 2011, у преводу историчара Владана Виријевића). Поменуте монографије нуде основне и уопштене податке о унутрашњој и спољној политици држава на Балкану у двадесетом веку. Коначно, књига Милана Ристовића (*Турска осматрачница, Југословенско-турски односи у Другом светском рату и њихов балкански контекст*, Београд 2013) помоћиће нам приликом сагледавања њихових политичких односа непосредно пре избијања рата у Југославији.

Када је реч о турској историографији, суочавамо се са феноменом „стапања” Ататурковог lika и дела са спољнополитичким и унутрашњополитичким догађајима и процесима Турске Републике. Стога већина турске научне литературе третира принципе и стратегије искључиво Ататуркове економске, балканске и уопште спољне политике, као човека који представља оличење нове турске државе и њене дипломатије. Оваква појава сеже до те тачке да је Ататурков лик вође и оснивача Турске Републике понекад готово

немогуће раздвојити од аспеката турске спољне и унутрашње политике (навешћемо само неке примере поменутог куриозитета: Mehmet Gönlübol, Cem Sar, *Atatürk ve Türkiye'nin Dış Politikası (1919-1938)*, İstanbul 1963; Orhan Ateş, *Atatürk ve Atatürk'ün balkanlar politikası*, İstanbul 1994; Atilla Sandıklı, *Atatürk'ün Dış Politika Stratejisi: Hedefler ve Prensipler*, İstanbul 2014).

Додатни изазов представља чињеница да је у турској историографској заједници устаљена периодизација која креће од завршетка Великог рата или најчешће од оснивања Турске Републике и сеже до Ататуркове смрти. Имајући у виду да Турска није учествовала у Другом светском рату, у њеној историографији не постоји термин који би представљао пандан *међуратном периоду* југословенске државе. Како се, из турског угла, последње године југословенско-турске сарадње (1938-1941) посматрају искључиво у оквиру феномена Другог светског рата, користимо њему посвећену литературу. Тиме бисмо покушали да у што бољој мери спознамо ове односе у годинама које су претходиле априлу 1941. године.

Приликом истраживања и писања докторске дисертације, користимо и резултате социологије, економије, антропологије, етнологије и филологије. Вођени чињеницом да је при оваквом истраживању, неминовно прожимање политичке, друштвене и економске историје, настојаћемо да поменуте карактеристике међуодноса Југославије и Турске сведемо у границама засебних подцелина. Држећи се тог принципа, покушаћемо да укажемо на повезаност спољнополитичких односа са економијом, друштвом и културом. Од релевантне литературе користимо: Todor Kuljić, *Oblici lične vlasti – Sociološka studija o ideologiji i organizaciji uticajnih evropskih oblika lične vlasti od antike do savremenog doba*, Beograd 1994; Драгана Ђатовић, *Стари државни дугови*, Београд 1991; Klaus Rot, *Slike u glavama : ogleđi o narodnoj kulturi u jugoistočnoj Evropi*, Beograd 2000; Dejvid E Noris, *Balkanski mit: pitanja identiteta i modernosti*, Beograd 2002; Trajan Stojanović, *Balkanski svetovi, prva i poslednja Evropa*, Beograd 1997; Галипољски Срби, *насеља, порекло становништва, обичаји*, приредио Борислав Челиковић, Београд 2012; Тих. Р Ђорђевић, *Наш народни живот*, Београд 1923; Јован Цвијић, *Балканско полуострво и јужнословенске земље: основи антропогеографије, књига 2, Психичке особине Јужних Словена*, Београд 1931; Владимир Дворниковић, *Карактерологија Југословена*, Београд 1939; Zafer Toprak, *Darwin'den Dersim'e Cumhuriyet ve Antropoloji*, İstanbul 2012; Zafer

Toprak, *Türkiye’de Popülizm 1908-1923*, İstanbul 2013; Abdulah Škaljić, *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku, Fototipsko izdanje prema VI izdanju Svjetlosti, Sarajevo, 1989*, Novi Sad 2015, итд.

Структура рада

Предложена тема би садржала предговор, увод, четири поглавља, закључак, термине, резиме и списак коришћене грађе и литературе. Централни део докторске дисертације састојаће се из четири поглавља. Поделе ће бити извршене према хронолошко-тематском принципу.

У **Предговору** бисмо изнели тему докторске дисертације, разлоге за њено истраживање и историјске контроверзе везане за поље истраживања, са освртом на структуру рада, методолошки приступ теми и критичком анализом коришћених извора и литературе домаће и стране провенијенције.

Уводни део пружаће краћи историјат српско-турских дипломатских односа и рад дипломатских изасланиста у Цариграду и Београду закључно са избијањем Великог рата. Овде ћемо се осврнути на феноменологију културолошке сличности југословенског и турског типа међуратног друштва и етнолошко-лингвистичких спона између две нације, чиме би антрополошка компонента студије била придодата историјској. Увод ће се састојати од две подцелине под називом: Дипломатска представништва у Цариграду и Београду до Првог светског рата и Турско наслеђе југословенске државе.

Прво поглавље **Под окриљем балканске политике** пратиће успостављање и ток југословенско-турских дипломатских односа између два светска рата на темељима политике балканске сарадње. Обухватаће преговоре на Париској мировној конференцији између представника Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца с једне и заступника турских државних интереса с друге стране, потписивање мировних уговора у Севру и Лозани, као и билатералних уговора о пријатељству и сарадњи Југославије и Турске двадесетих и тридесетих година XX века. Пратићемо дипломатске кораке две државе од помирења и успостављања пуних дипломатских односа до њихове политички ангажоване сарадње под окриљем пројекта регионалног Балканског пакта, односно чвршћег политичког,

економског и културног повезивања држава на Балкану. Састојаће се из следећих подцелина: Од Севра до Лозане – прве послератне године; Оживљавање дипломатских односа – двадесете године XX века; Југославија и Турска и дух међубалканског зближавања.

„**Тамо где се Балкан стапа са Оријентом**” назив је другог поглавља посвећеног, између осталог, блискоисточној политици југословенске краљевине. Покушаћемо да сагледамо поједине сегменте и факторе југословенске политике на Блиском истоку и турске ка Балкану. Пратићемо одвијање последње фазе политичких односа од Александрове и Ататуркове смрти закључно са избијањем Другог светског рата у Југославији. Посматрајући политику Великих сила на Блиском истоку, Балкану и посебно према чланицама Балканског пакта, настојаћемо да поменуте односе сагледамо шире у европском контексту. Поглавље ће сачињавати три мање целине: Источна политика Југославије и турска политика на Балкану; Југословенско-турска дипломатија у предвечерје Другог светског рата (1938-1941), Велике силе и балкански савезници.

У трећем поглављу под називом **Економија као политика** бавићемо се аспектима југословенске трговине и финансијских односа са Турском Републиком, у складу са дOMETИМА њихове политичке сарадње. Покушаћемо да утврдимо у којој мери је политика утицала на ток привредне сарадње између две државе и обратно. Настојаћемо да размотримо неке од њених карактеристика: удео Турске у спољној трговини Југославије, али и однос југословенске државе према отплати турског дуга који јој је, као једној од земаља наследница, додељен по окончању балканских и Првог светског рата. Захтевнија подцелина у оквиру финансијског поглавља биће посвећена спољнотрговинској размени добара између југословенске краљевине и Турске Републике, уз статистички преглед југословенског и турског увоза и извоза на годишњем нивоу, са освртом на утицај светске економске кризе из 1929. године на ток привредне сарадње. Особеностима трговинске сарадње попут трговине опијумом, те грађанских захтева за одштетом, биће посвећене краће засебне подцелине. Поглавље би имало четири потпоглавља: Османски дуг југословенске државе; Репарације и обештећења; Спољнотрговинска политика; Трговина опијумом.

Лично пријатељство и узајамно поштовање између два државника, прва званична посета краља Александра Турској 4. октобра 1933. године и службена путовања

југословенских и турских премијера и министара иностраних дела представљаће неке од тема последњег, четвртог поглавља под називом „**Братска дипломатија**”. Посебне целине унутар поглавља посветили бисмо пропагандној делатности југословенске и турске штампе и колективном портрету дипломата који су се налазили на челу конзулата Краљевине СХС/Југославије у Цариграду и посланства у Анкари, од отварања 1923. односно 1926. године. Поглавље би било подељено на следеће целине: „Ујединитељ” и „Отац Турака”; Краљ Александар у Цариграду; „Балканске посете”; Пропагандне слике о Југославији и Турској; Југословенске дипломате у Турској.

У **Закључку** бисмо изнели сумиране резултате истраживања и указали на могуће правце будућих истраживања. Рад ће још сачињавати **Термини** – целина посвећена тумачењу појединих израза и назива институција датих на турском језику, затим кратак **Резиме** на енглеском језику и попис **извора и литературе** на крају рада.

ПРЕДЛОЖЕНА СТРУКТУРА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

ЈУГОСЛАВИЈА И ТУРСКА 1918–1941.

Политички односи

ПРЕДГОВОР

УВОД

- Дипломатска представништва у Цариграду и Београду до Првог светског рата
- Турско наслеђе југословенске државе

ПОД ОКРИЉЕМ БАЛКАНСКЕ ПОЛИТИКЕ

- Од Севра до Лозане – прве послератне године
- Оживљавање дипломатских односа – двадесете године XX века
- Југославија и Турска и дух међубалканског зближавања

„ТАМО ГДЕ СЕ БАЛКАН СТАПА СА ОРИЈЕНТОМ”

- Источна политика Југославије и турска политика на Балкану
- Југословенско-турска дипломатија у предвечерје Другог светског рата (1938-1941)
- Велике силе и балкански савезници

ЕКОНОМИЈА КАО ПОЛИТИКА

- Османски дуг југословенске државе
- Репарације и обештећења
- Спољнотрговинска политика
- Трговина опијумом

„БРАТСКА ДИПЛОМАТИЈА”

- „Ујединитељ” и „Отац Турака”
- Краљ Александар у Цариграду
- „Балканске посете”
- Пропагандне слике о Југославији и Турској
- Југословенске дипломате у Турској

ЗАКЉУЧАК

ТЕРМИНИ

РЕЗИМЕ

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

Извори и литература

Извори

Необјављени извори

Домаћи архиви

❖ Архив Југославије

1. збирка Војислава Јовановића Марамбоа;
2. збирка Милана Стојадиновића;
3. збирка фотографија генерала Љубомира Марића;
4. збирка фотографија Милана Стојадиновића;
5. фонд Балканског института;
6. фонд Генералног конзулата Краљевине Југославије у Цариграду;
7. фонд Двора;
8. фонд Делегације Краљевине Југославије на конференцији за статус мореуза у Монтреу;
9. фонд Делегације Краљевине СХС на Конференцији мира у Паризу;
10. фонд Државне хипотекарне банке (Управа фондова);
11. фонд Конзулата Краљевине Југославије у Измиру (Смирна);
12. фонд Народне Скупштине;
13. фонд Министарског савета;
14. фонд Министарства иностраних послова;
15. фонд Министарства унутрашњих послова;
16. фонд Министарства финансија;
17. фонд Министарства трговине и индустрије;
18. фонд Министарства правде;
19. фонд Министарства просвете;
20. фонд Министарства пољопривреде;

21. фонд Министарства социјалне политике и народног здравља;
22. фонд Посланства Краљевине Југославије у Енглеској – Лондон;
23. фонд Посланства Краљевине Југославије у Турској – Цариград, Анкара;
24. фонд Сталне делегације Краљевине Југославије при Друштву народа у Женеви;
25. фонд Централне индустријских корпорација;
26. фонд Централног пресбиороа;
27. фонд Централне управе за трговачки промет с иностранством;
28. фонд Установа аграрне реформе.

❖ Архив Министарства иностраних послова Републике Србије

❖ Архив САНУ

❖ Архив Србије

❖ Војни архив

Инострани архиви

❖ Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı у Анкари;

❖ Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı у Истанбулу;

❖ Public Record Office у Лондону

1. Foreign Office , 839, *Second Eastern Conference Lausanne 1923*, Vol.3.

Библиотечка грађа:

1. Библиотека Архива Југославије;
2. Библиотека Матице српске у Новом Саду;
3. Библиотека САНУ;
4. Библиотека Филозофског факултета у Београду;
5. Народна библиотека Србије;
6. Milli Kütüphane у Анкари;
7. Универзитетска библиотека „Светозар Марковић”;
8. Atatürk Kitaplığı;
9. Beyazıt Devlet Kütüphanesi;
10. Boğaziçi Üniversitesi Kütüphanesi;
11. Kadın Eserleri Kütüphanesi и
12. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi у Истанбулу.

Домаћа периодика

Штампа

1. *Балкан*, Београд 1920-1939.
2. *Balkan Herald*, Belgrade 1934-1940.
3. *Време*, Београд 1921-1941.
4. *Jugoslovenska pošta*, Sarajevo 1929-1941.
5. *Политика*, Београд 1919-1941.
6. *Правда*, Београд 1919-1941.
7. *Самоуправа*, Београд 1919-1929; 1936-1941.
8. *Службене новине Краљевине Србије*, 1914.
9. *Службене новине Краљевства СХС (Краљевине СХС/Југославије)*, Београд 1919-1941.

Часописи

1. *Економист*, Београд 1924.
2. *Народно благостање*, Београд 1929-1941.
3. *Нова Европа*, Загреб 1920-1941.
4. *Привредни преглед*, Београд 1923-1940.
5. *Ратник*, Београд 1921-1941.
6. *Српски књижевни гласник*, Београд 1920-1941.

Турска периодика

- 1) *Akşam*, Istanbul 1922-1940.
- 2) *Cumhuriyet*, Istanbul 1924-1941.
- 3) *Haber*, Istanbul 1923.
- 4) *Haber Akşam Postası*, Istanbul 1932-1937.
- 5) *Milliyet*, Istanbul 1926-1935.
- 6) *Sabah*, Istanbul 1918-1922.
- 7) *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, Ankara 1925-1940.
- 8) *Türkiye Cumhuriyeti İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası Sicill-i Ticaret Gazetesi ve Piyasa Cedveli*, Istanbul 1928.
- 9) *Türk Ticaret-i Hariciye gazetesi*, Istanbul 1928.
- 10) *Vakit*, Istanbul 1918-1940.
- 11) *Zaman*, Istanbul 1918-1919.

Објављени извори

- 1) Avramovski, Živko, *Britanci o Kraljevini Jugoslaviji, Godišnji izveštaji Britanskog poslanstva u Beogradu, 1921-1938, I-II*, Zagreb 1986.
- 2) Avramovski, Živko, *Britanci o Kraljevini Jugoslaviji, 1939-1941, knjiga treća*, Beograd 1996.

- 3) *Agrarna reforma, uredbe, naredbe i raspisi*, Zagreb 1920.
- 4) *Алманах Краљевине Југославије, свезак IV, 1929-1931*, Загреб 1932.
- 5) Андрић, Иво, *Дипломатски списи*, Београд 1992.
- 6) Армстронг, Х. Ц., *Кемал Паша, „сиви вук”*, Београд 1938.
- 7) *Balkanski ugovorni odnosi, I-II*, priredio Momir Stojković, Beograd 1998.
- 8) *Велики трговински календар за 1928. годину*, Београд.
- 9) *Glasnik Zavoda za unapredjenje spoljne trgovine Ministarstva trgovine i industrije*, god. III, br. 4, 15. februar 1932, Beograd.
- 10) *Građa o stvaranju jugoslovenske države (1. I – 20. XII 1918)*, priredili dr Dragoslav Janković i dr Bogdan Krizman, Beograd 1964.
- 11) *Дефинитивни резултати пописа становништва од 31. јануара 1921. године*, Сарајево 1932.
- 12) *Definitivni rezultati popisa stanovništva od 31. marta 1931. godine, knjiga I-IV*, Beograd 1937, Sarajevo 1940.
- 13) Димитријевић, Александар Р., *Наш велики краљ*, Београд 1936.
- 14) *Државни календар Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца за годину 1921*, Београд 1921.
- 15) *État économique des pays balkaniques, I– II*, Beograd 1938.
- 16) *Записници са седница Делегације Краљевине СХС на Мировној конференцији у Паризу 1919-1920*, приредили Богдан Кризман, Богумил Храбак, Београд 1960.
- 17) *Записници са седница Министарског савета Краљевине Југославије, 1929-1931*, приредили Љубодраг Димић, Никола Жутић, Благоје Исаиловић, Београд 2002.
- 18) *Збирка закона, уговора и погодаба о консолидованим дуговима Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца*, Београд 1924.
- 19) *Извештаји краљевских консулата у 1925. години*, Министарство иностраних дела, Београд 1926.
- 20) *Извештаји Министарства иностраних послова Краљевине Југославије, књига 1, за 1930. годину*, Архив Југославије, Београд 2005.
- 21) *Извештаји Министарства иностраних послова Краљевине Југославије, књига 2, за 1931. годину*, Архив Југославије, Београд 2007.

- 22) *Извештаји Министарства иностраних послова Краљевине Југославије, књига 3, за 1932. годину*, Архив Југославије, Београд 2008.
- 23) *Извештаји Министарства иностраних послова Краљевине Југославије, књига 4, за 1933. годину*, Архив Југославије, Београд 2009.
- 24) *Извештаји Министарства иностраних послова Краљевине Југославије, књига 5, за 1934. годину*, Архив Југославије, Београд 2010.
- 25) *Извештаји Министарства иностраних послова Краљевине Југославије, књига 6, за 1935. годину*, Архив Југославије, Београд 2011.
- 26) *Извештаји Министарства иностраних послова Краљевине Југославије, књига 7, за 1936. годину*, Архив Југославије, Београд 2012.
- 27) *Извештаји Министарства иностраних послова Краљевине Југославије, књига 8, за 1937. годину*, Архив Југославије, Београд 2013.
- 28) *Извештаји Министарства иностраних послова Краљевине Југославије, књига 9, за 1938. годину*, Архив Југославије, Београд 2014.
- 29) *Извештаји Министарства иностраних послова Краљевине Југославије, књига 10, за 1939. годину*, Архив Југославије, Београд 2015.
- 30) *Извештаји Министарства иностраних послова Краљевине Југославије, књига 11, за 1940-1941. годину*, Архив Југославије, Београд 2015.
- 31) *Jugoslavija 1918-1988, statistički godišnjak*, Beograd 1989.
- 32) *Краљевина Југославија, Статистички годишњак 1929*, Београд 1932.
- 33) *Краљевина Југославија, Статистички годишњак 1930*, Београд 1933.
- 34) *Краљевина Југославија, Статистички годишњак 1931*, Београд 1934.
- 35) *Краљевина Југославија, Статистички годишњак 1932*, Београд 1935.
- 36) *Краљевина Југославија, Статистички годишњак 1933*, Београд 1935.
- 37) *Краљевина Југославија, Статистички годишњак 1934-1935*, Београд 1936.
- 38) *Краљевина Југославија, Статистички годишњак 1936*, Београд 1937.
- 39) *Краљевина Југославија, Статистички годишњак 1937*, Београд 1938.
- 40) *Краљевина Југославија, Статистички годишњак 1938-39*, Београд 1939.
- 41) *Краљевина Југославија, Статистички годишњак 1940*, Београд 1941.
- 42) *Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца, Алманах (1921-1922)*, Загреб 1922.

- 43) *Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца, Алманах (1924-1925), свезак 2, IV-V, Загреб 1925.*
- 44) *Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца, Алманах (1927-1928), свезак 3, VII-IX, Загреб 1928.*
- 45) Лазаревић, Бранко, *Дипломатски списи*, Неготин 2001.
- 46) Михајловић, Драгослав П., *Привреда савремене Турске*, Београд 1937.
- 47) Mihailović Svetovski, Miodrag, *Atatürkova Turska*, Beograd 1938.
- 48) Петрановић, Бранко, Зечевић, Момчило, *Југославија 1918-1988, тематска збирка докумената*, Београд 1988.
- 49) *Привредни преглед Министарства иностраних послова (конзуларно-привредно одељење)*, Београд 9. XII 1933 – 29. XII 1934.
- 50) *Привредни преглед Министарства иностраних послова (конзуларно-привредно одељење)*, Београд 1935.
- 51) *Revue internationale des études balkaniques, II-ème année, Tome I-II (3-4)*, Directeurs P. Skok (Zagreb), M. Budimir (Beograd), Beograd 1936.
- 52) *Revue internationale des études balkaniques, III-ème année, Tome I-II (5-6)*, Directeurs P. Skok (Zagreb), M. Budimir (Beograd). Comité de Rédaction: A. Belić (Beograd), N. Exarchopoulos (Athènes), B. Filov (Sofia), N. Jorga (Bucarest), M. F. Köprülüzade (Istanbul), L. Skendo (Tirane), Beograd 1937-1938.
- 53) Satan, Ali, *İngiliz yıllık raporları 'nda Türkiye (1922)*, İstanbul 2011.
- 54) Satan, Ali, *İngiliz yıllık raporları 'nda Türkiye (1925-1926)*, İstanbul 2013.
- 55) *Споменица двадесетпетогодишњице ослобођења Јужне Србије 1912-1937*, Скопље 1937.
- 56) *Статистика избора народних посланика Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, одржаних 18. марта 1923. године*, редиговао Лаза М. Костић, Београд 1924.
- 57) *Статистика избора народних посланика за Народну скупштину Краљевине Југославије, извршених 5. маја 1935. године*, Београд 1938.
- 58) *Статистика индустрије Краљевине Југославије*, Београд 1941.
- 59) *Statistika spoljne trgovine Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca za godine 1918, 1919 i prvih 9 meseci 1920*, Beograd 1920.

- 60) *Statistika spoljne trgovine Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca za 1920. godinu*, Beograd 1921.
- 61) *Statistika spoljne trgovine Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca za 1921. godinu*, Beograd 1922.
- 62) *Statistika spoljne trgovine Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca za 1922. godinu*, Beograd 1923.
- 63) *Statistika spoljne trgovine Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca za 1923. godinu*, Beograd 1924.
- 64) *Statistika spoljne trgovine Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca za 1924. godinu*, Beograd 1925.
- 65) *Statistika spoljne trgovine Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca za 1925. godinu*, Beograd 1926.
- 66) *Статистика спољне трговине Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца за 1926. годину*, Београд 1927.
- 67) *Статистика спољне трговине Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца за 1927. годину*, Београд 1928.
- 68) *Статистика спољне трговине Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца за 1928. годину*, Београд 1929.
- 69) *Статистика спољне трговине Краљевине Југославије за 1929. годину*, Београд 1930.
- 70) *Статистика спољне трговине Краљевине Југославије за 1930. годину*, Београд 1931.
- 71) *Статистика спољне трговине Краљевине Југославије за 1931. годину*, Београд 1932.
- 72) *Статистика спољне трговине Краљевине Југославије за 1932. годину*, Београд 1933.
- 73) *Статистика спољне трговине Краљевине Југославије за 1933. годину*, Београд 1934.
- 74) *Статистика спољне трговине Краљевине Југославије за 1934. годину*, Београд 1935.

- 75) *Статистика спољне трговине Краљевине Југославије за 1935. годину*, Београд 1936.
- 76) *Статистика спољне трговине Краљевине Југославије за 1936. годину*, Београд 1937.
- 77) *Статистика спољне трговине Краљевине Југославије за 1937. годину*, Београд 1938.
- 78) *Статистика спољне трговине Краљевине Југославије за 1939. годину*, Београд 1940.
- 79) *Стенографске белешке Привременог народног представништва Срба, Хрвата и Словенаца, I*, Београд 1919.
- 80) *Стенографске белешке Привременог народног представништва Срба, Хрвата и Словенаца, I-V*, Београд 1920.
- 81) *Стенографске белешке Народне скупштине Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, Редован сазив за 1921/22, I-V*, Београд 1922.
- 82) *Стенографске белешке Народне скупштине Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, Редован сазив за 1923/24, I-II*, Београд 1924.
- 83) *Стенографске белешке Народне скупштине Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, Редован сазив за 1925/26, I-V*, Београд 1926.
- 84) *Стенографске белешке Народне скупштине Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, Редован сазив за 1926/27, I-V*, Београд 1926.
- 85) *Стенографске белешке Народне скупштине Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, Редован сазив за 1927/28, I-XI*, Београд 1928.
- 86) *Стенографске белешке Народне скупштине Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, Редован сазив за 1928/29, I*, Београд 1928.
- 87) *Стенографске белешке Народне скупштине Краљевине Југославије, Ванредан сазив за 1931/32, I-VI*, Београд 1932.
- 88) *Стенографске белешке Народне скупштине Краљевине Југославије, Редован сазив за 1932/33, I-VII*, Београд 1933.
- 89) *Стенографске белешке Народне скупштине Краљевине Југославије, Редован сазив за 1933/34, I-III*, Београд 1934.

- 90) *Стенографске белешке Народне скупштине Краљевине Југославије, Ванредан сазив за 1935. годину, I-II*, Београд 1935.
- 91) *Стенографске белешке Народне скупштине Краљевине Југославије, Редован сазив за 1935/36, I-IV*, Београд 1936.
- 92) *Стенографске белешке Народне скупштине Краљевине Југославије, Редован сазив за 1936/37, I-IV*, Београд 1937.
- 93) *Стенографске белешке Сената Краљевине Југославије*, Београд 1932-1939.
- 94) Томић, Зоран Св., *Кемал Ататурк, творац нове Турске*, Београд 1939.
- 95) *The Arab State and the Arab League, a documentary record*, Vol. I and Vol. II, by Muhammad Khalil, Beirut 1962.
- 96) *Устав Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца*, Београд 1921.
- 97) *Устав Краљевине Југославије*, Београд 1931.
- 98) Yeşiltuna, Serap, *Atatürk ve Kürtler*, İstanbul 2015.
- 99) Yeşiltuna, Serap, *Devletin Dersim Arşivi*, İstanbul 2015.

Мемоарски извори

Јовановић Стоимировић, Милан, *Дневник 1936-1941*, Нови Сад 2000.

Стојадиновић, Милан, *Ни рат ни пакт, Југославија између два рата*, Ријека 1970.

Литература

1. Aleksić-Pejković, Ljiljana, *Odnosi Srbije sa Francuskom i Engleskom 1903-1914*, Beograd 1965.
2. Avramovski, Živko, *Balkanska antanta (1934-1940)*, Beograd 1986.
3. Avramovski, Živko, *Balkanske zemlje i velike sile 1935-1937, od italijanske agresije na Etiopiju do jugoslovensko-italijanskog pakta*, Beograd 1968.
4. *Балкан и Европа данас*, Београд 1940.
5. Barker, Elizabeth, *Britanska politika na Balkanu u II svetskom ratu*, Zagreb 1978.

6. Berend, Ivan T., *Ekonomska istorija Evrope u XX veku*, Beograd 2009.
7. Бецић, Иван М., *Министарство финансија Краљевине Југославије 1918-1941*, Београд 2012.
8. Vinaver, Vuk, *Jugoslavija i Mađarska 1933-1941*, Beograd 1976.
9. Vinaver, Vuk, *Jugoslavija i Francuska između dva rata, Da li je Jugoslavija bila francuski „satelit”*, Beograd 1985.
10. Vinaver, Vuk, *Svetska ekonomska kriza u Podunavlju i nemački prodor 1929-1934*, Beograd 1987.
11. Vučo, Nikola, *Agrarna kriza u Jugoslaviji 1930-1934*, Beograd 1968.
12. Гавриловић, Мил. Р., *Привреда јужне Србије*, Скопље 1933.
13. Гавриловић, Мил. Р., *Развитак банкарства и привреде у Јужној Србији*, Скопље 1931.
14. *Галипољски Срби, насеља, порекло становништва, обичаји*, приредио Борислав Челиковић, Београд 2012.
15. Gligoriјевић, Branislav, *Parlament i političke stranke u Jugoslaviji (1919-1929)*, Beograd 1979.
16. Глигоријевић, Бранислав, *Краљ Александар Карађорђевић, I-III*, Београд 2002.
17. Ђатовић, Драгана, *Стари државни дугови*, Београд 1991.
18. Дворниковић, Владимир, *Карактерологија Југословена*, Београд 1939.
19. Димитријевић, Сергије, *Страни капитал у привреди бивше Југославије*, Београд 1952.
20. Димић, Љубодраг, *Историја српске државности, књига 3, Србија у Југославији*, Нови Сад 2001.
21. Димић, Љубодраг, *Културна политика Краљевине Југославије 1918-1941, I-III*, Београд 1996-1997.
22. Димић, Љубодраг, *Срби и Југославија, простор, друштво, политика, (Поглед с краја века)*, Београд 1998.
23. Ђорђевић, Димитрије, *Огледи из новије балканске историје*, Београд 1989.
24. Ђорђевић, Тих. Р., *Наш народни живот*, Београд 1923.
25. Елезовић, Глиша Глигорије, *Речник косовско-метохиског дијалекта*, свеска I–II, репринт издања из 1932, 1935. године, Приштина 1998.

26. Екмечић, Милорад, *Стварање Југославије 1790-1918*, књига 2, Београд 1989.
27. *Enciklopedija Jugoslavije*, 8, Zagreb 1971.
28. *Зборник Југославије; њених бановина, градова, срезова и општина*, Београд 1931.
29. Zirojević, Olga, *Islamizacija na južnoslovenskom prostoru, Dvoverje*, Beograd 2003.
30. Исић, Момчило, *Социјална и аграрна структура Србије у Краљевини Југославији*, Београд 1999.
31. *Историја Бугарске*, приредио Срђан Пириватрић, Београд 2008.
32. *Историја дипломатије*, свеска трећа, *Дипломатија у периоду припрема Другог светског рата (1919-1939)*, у редакцији В. П. Потемкина, Београд 1951.
33. *Историја Османског царства*, приредио Роберт Мантран, Београд 2002.
34. *Историја српског народа*, V-1, Београд 1981.
35. *Историја српског народа*, VI-2, Београд 1994.
36. Јагодић, Милош, *Нови крајеви Србије (1912-1915)*, Београд 2013.
37. Janjetović, Zoran, *Deca careva, pastorčad kraljeva; nacionalne manjine u Jugoslaviji (1918-1941)*, Beograd 2005.
38. Јовановић, Владан, *Вардарска бановина 1929-1941*, Београд 2011.
39. Јовановић, Владан, *Југословенска држава и Јужна Србија 1918-1922, Македонија, Санџак, Косово и Метохија у Краљевини СХС*, Београд 2002.
40. Јовановић, Јован М., *Дипломатска историја Нове Европе 1918-1938*, књига I-II, Београд 1938, 1939.
41. Јовановић, Јован М., *Стварање заједничке државе Срба, Хрвата и Словенаца*, књига 1 и 2, Београд 1928, 1929.
42. *Југославија на техничком пољу 1919-1929*, у издању Удружења југославенских инжењера и архитекта, Загреб 1929.
43. *Југословенска држава 1918-1988, Зборник радова са научног скупа*, Београд 1999.
44. Кампанини, Масимо, *Историја Средњег истока (1798-2006)*, Београд 2011.
45. Каниц, Феликс, *Србија, земља и становништво од римског доба до краја XIX века*, књига 1 и 2, Београд 2007.
46. Клог, Ричард, *Историја Грчке новог доба*, Београд 2000.
47. *Књига о Балкану*, I-II, Београд 1936, 1937.
48. *Ko je ko u Jugoslaviji*, Beograd-Zagreb 1928.

49. Косиер, Љубомир Ст., *Државни дугови Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца*, Београд 1928.
50. Костић, Јован, *Косовска котлина кроз векове*, књига I-II, Београд 2014, 2016.
51. Костић, Петар, *Просветно-културни живот православних Срба у Призрену и његовој околини у XIX и почетком XX века*, Скопље 1933.
52. Коцић, Марија, *Оријентализација материјалне културе на Балкану*, Београд 2010.
53. Krizman, Bogdan, *Vanjska politika jugoslavenske države 1918-1941*, Zagreb 1975.
54. Krizman, Bogdan, *Raspad Austro-Ugarske i stvaranje jugoslavenske države*, Zagreb 1977.
55. Kršev, Boris, *Finansijska politika Jugoslavije 1918-1941*, Novi Sad 2007.
56. Kukoleča, Stevan M., *Industrija Jugoslavije 1918-1938*, Beograd 1941.
57. Kuljić, Todor, *Oblici lične vlasti – Sociološka studija o ideologiji i organizaciji uticajnih evropskih oblika lične vlasti od antike do savremenog doba*, Beograd 1994.
58. Lakatoš, Joso, *Privredni almanah Jugoslovenskog Lloydа*, Zagreb 1929.
59. Лапчевић, Драгиша, *О нашим Муслиманима, Социолошке и етнографске белешке*, Београд 1925.
60. Лекић, Богдан, *Аграрна реформа и колонизација у Југославији 1918-1941*, Београд 2002.
61. Лудвиг, Емил, *Вођи Европе*, Београд 1935.
62. Лукач, Душан, *Treći rajh i zemlje jugoistočne Evrope*, I-III, Beograd 1982.
63. Љушић, Радос, *Кнежевина Србија 1830-1839*, Београд 2004.
64. Љушић, Радос и др., *Владе Србије 1805-2005*, Београд 2005.
65. Mazover, Mark, *Balkan, kratka istorija*, Beograd 2003.
66. *Migrations in Balkan History*, Zbornik radova, urednik Ivan Ninić, Belgrade 1989.
67. Milak, Enes, *Italija i Jugoslavija 1931-1937*, Beograd 1987.
68. *Министарство финансија Краљевине Југославије 1918-1938*, Београд 1938.
69. Митриновић, Чедомил, Брашић, Милош Н., *Југословенске народне скупштине и сабори*, Београд 1937.
70. Mitrović, Andrej, *Jugoslavija na konferenciji mira 1919-1920*, Beograd 1969.
71. Митровић, Андреј, *Време нетрпељивих, политичка историја великих држава Европе, 1919-1939*, Београд 1974.

72. Muharemi, Amir, *Turska, uvod u povijest, unutarnju i vanjsku politiku*, Zagreb 2012.
73. Недељковић, Милорад, *Историја српских државних дугова*, Београд 1909.
74. Noris, Dejvid E., *Balkanski mit: pitanja identiteta i modernosti*, Beograd 2002.
75. *Оксфордска историја ислама*, приредио Џон Л. Еспозито, Београд 2016.
76. Ортајли, Илбер, *Најдужи век империје*, Београд 2004.
77. Павловић, Стеван К., *Историја Балкана*, Београд 2001.
78. Пал, Валтер, *Барут мирише*, Београд 1939.
79. Петковић, Ранко, *XX век на Балкану: Версај, Јалта, Дејтон*, Београд 1996.
80. Petranović, Branko, *Istorija Jugoslavije 1918-1988, knjiga I, Kraljevina Jugoslavija 1914-1941*, Beograd 1988.
81. Петрановић, Бранко, *Србија у Другом светском рату 1939-1945*, Београд 1992.
82. Попов, Чедомир, *Од Версаја до Данцига*, Београд 1995.
83. *Приватни живот код Срба у деветнаестом веку*, приредили Ана Столић и Ненад Макуљевић, Београд 2006.
84. *Приватни живот код Срба у двадесетом веку*, приредио Милан Ристовић, Београд 2007.
85. *Приватни живот у српским земљама у освит модерног доба*, приредио Александар Фотић, Београд 2005.
86. Радица, Богдан, *Агонија Европе*, Београд 1940.
87. Ристић, Гордана Г., *Спољна политика Краљевине Југославије у периоду од 1934. до 1939. године*, Београд 2015.
88. Ristović, Milan, *Nemački „novi poredak” i Jugoistočna Evropa 1940/1941–1944/1945, Planovi o budućnosti i praksa*, Beograd 1991.
89. Ристовић, Милан, *Турска осматрачница, Југословенско-турски односи у Другом светском рату и њихов балкански контекст*, Београд 2013.
90. Rot, Klaus, *Slike u glavama: ogledi o narodnoj kulturi u jugoistočnoj Evropi*, Beograd 2000.
91. Roca, Stjepan, *Viteški kralj ujedinitelj u narodu*, Split 1935.
92. Said, Edvard V., *Orijentalizam*, Beograd 2008.
93. Sarajlić, Šemsudin, *Nova Turska*, Sarajevo 1926.
94. *Senatori Kraljevine Jugoslavije, Biografski leksikon*, Beograd 2016.

95. Симић, Бојан, *Пропаганда Милана Стојадиновића*, Београд 2007.
96. Sirovica, Dinko, Kalinić, Juraj, *Naša javnost o Kralju mučeniku*, Zagreb 1935.
97. Skakun, Milan, *Jugoslovensko-bugarski odnosi*, Београд 1980.
98. Ставријанос, Лефтен, *Балкан после 1453. године*, Београд 2005.
99. Stanković, Đorđe Đ., *Nikola Pašić, saveznici i stvaranje Jugoslavije*, Београд 1984.
100. Stanković, Đorđe, *Srbija i stvaranje Jugoslavije*, Београд 2009.
101. Стојадиновић, Милан, *Један краљ, један народ, једна држава*, Београд 1939.
102. Stojanović, Trajan, *Balkanski svetovi, prva i poslednja Evropa*, Београд 1997.
103. Стојичић, Слободанка, *Аграрно питање у новоослобођеним крајевима Србије после српско-турских ратова 1878-1907, правни и политички аспект*, Лесковац 1987.
104. Stojkov, Todor, *Vlada Milana Stojadinovića (1935-1937)*, Београд 1985.
105. Сфорца, Карло, *Неумари савремене Европе*, Београд 1932.
106. Теодосијевић, Мирјана, *Мустафа Кемал Ататурк у југословенској јавности*, Београд 1998.
107. Todorović, Desanka, *Jugoslavija i balkanske države 1918-1923*, Београд 1979.
108. Todorova, Marija, *Imaginarni Balkan*, Београд 2006.
109. Топаловић, Живко, *Привредни проблеми југа*, Београд 1927.
110. Хаков, Џенгиз, *Историја савремене Турске*, Призрен 2011.
111. Hercigonja, Dunja, *Velika Britanija i spoljnopolitički položaj Jugoslavije 1929-1933, Britanska politika prema jugoslovensko-italijanskim sukobima u vreme svetske ekonomske krize*, Београд 1987.
112. Хурани, Алберт, *Историја арапских народа*, Београд 2016.
113. Цвијић, Јован, *Балканско полуострво и јужнословенске земље : основи антропогеографије, књига 2, Психичке особине Јужних Словена*, Београд 1931.
114. Чалић, Мари-Жанин, *Социјална историја Србије 1815-1941, Успорени напредак у индустријализацији*, Београд 2004.
115. Џон, Роберт М., *Европа 1880-1945*, Београд 2002.
116. Škaljić, Abdulah, *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku, Fototipsko izdanje prema VI izdanju Svjetlosti, Sarajevo, 1989, Novi Sad 2015.*

Иностранна литература

- 1) Acun, Fatma, *Atatürk ve Türk Inkılap Tarihi*, Ankara 2016.
- 2) Akarslan, Mediha, *Milli Mücadele Dönemi Türk Dış Politikası ve Atatürk*, İstanbul 1995.
- 3) Alp, Hayrünisa, *Tevhid-i Tedrisat'tan Harf İnkılabına Türkiye'de İlköğretim*, İstanbul 2016.
- 4) Atabay, Mithat, *20'nci Yüzyılda Türkiye ve Balkanlar (Savaş, Barış, Göç ve Dramın Tarihi)*, İstanbul 2012.
- 5) *Atatürk'ün Dış Politika İle İlgili Bazı Açıklamaları, Milli Mücadele Dönemi (1919-1923)*, Cilt I, Ankara 1981.
- 6) *Atatürk'ün Milli Dış Politikası, Cumhuriyet Dönemine ait 100 Belge (1923-1938)*, Cilt II, Ankara 1981.
- 7) *Atatürk ve Spor*, yayımlayan Bahçelievler Belediyesi, İstanbul 2008.
- 8) Ateş, Orhan, *Atatürk ve Atatürk'ün balkanlar politikası*, İstanbul 1994.
- 9) Atılgan, Gökhan, Saraçoğlu, Cenk, Uslu, Ateş, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Siyasal Hayat*, İstanbul 2015.
- 10) Aysan, Mustafa A., *Atatürk Dönemi Ekonomi Politikaları*, İstanbul 2014.
- 11) *Balkanlar ve Göç*, editörler Ali Fuat Örenç, İsmail Mangaltepe, Bursa 2013.
- 12) *Başlangıcından Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, editör Temuçin Faik Ertan, Ankara 2014.
- 13) Benazus, Hanri, *Dünya Milletlerinin Gözüyle Atatürk*, İstanbul 2010.
- 14) Bilge, A. Suat, Esmer, Ahmet Şükrü, Gönübol, Mehmet, Sander, Oral, Sar, Cem, Sezer, Duygu, Ülman, Halük, *Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1965)*, Ankara 1969.
- 15) Bircan, Osman, *Belge ve Fotoğraflarla Atatürk'ün Hayatı*, İstanbul 1993.
- 16) Bıyıklı, Mustafa, *Kaynakçalı Türk dış politikası kronolojisi (1918-1938)*, İstanbul 2011.
- 17) Bıyıklı, Mustafa, *Mustafa Kemal Atatürk'ün Dış Politika Konuşmaları*, İstanbul 2011.
- 18) Boyar, Ebru, *Ottomans, Turks and the Balkans; Empire Lost, Relations Altered*, London-New York 2007.
- 19) Erden, Ömer, *Mustafa Kemal Atatürk Döneminde Türkiye'yi Ziyaret Eden Devlet Başkanları*, Ankara 2006.
- 20) Erdoğan, M. Murat, Kaya, Ayhan, *Türkiye'nin Göç Tarihi, 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler*, İstanbul 2015.

- 21) Gönlübol, Mehmet, Sar, Cem, *Atatürk ve Turkiyenin Dıř Politikası (1919-1938)*, İstanbul 1963.
- 22) Gürsoy, Yařar, *Atatürk ve Berberi – Hořçakalın Çocuklar*, İstanbul 2012.
- 23) İnalçık, Halil, *Atatürk ve Demokratik Türkiye*, İstanbul 2016.
- 24) İnalçık, Halil, *Osmanlı ve Modern Türkiye – Arařtırmalar*, İstanbul 2016.
- 25) İpek, Nedim, *İmperatorluktan Ulus Devlete Gçler*, Trabzon 2006.
- 26) Jelavich, Barbara, *Balkan Tarihi, 20 Yüzyıl*, İstanbul 2009.
- 27) Karpat, Kemal H., *Ottoman population 1830-1914, Demographic and Social Characteristics*, Winsconsin 1985.
- 28) *Laiklik ve Atatürk'n Laiklik Politikası*, Ankara 1980.
- 29) Metinsoy, Murat, *İkinci Dünya Savařı'nda Türkiye, gündelik yařamda devlet ve toplum*, İstanbul 2016.
- 30) nder, Zehra, *İkinci Dünya Savařı'nda Türk Dıř Politikası*, İstanbul 2010.
- 31) Peltre, Christine, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Kadınlar, Bir Kartpostal Koleksiyonu (1880-1930)*, İstanbul 2015.
- 32) *Posta Pullarında Atatürk*, yayın yönetmeni Ramazan Minder, İstanbul 2006.
- 33) Sandıklı, Atilla, *Atatürk'n Dıř Politika Stratejisi: Hedefler ve Prensipler*, İstanbul 2014.
- 34) Sevim, Ali, ztoprak, İzzet, Tural, Mehmet Akif, *Atatürk'n Tamim, Telgraf ve Beyannameleri*, Ankara 2006.
- 35) Sharabi, H. B., *Government and Politics of the Middle East in the Twentieth Century*, New York 1962.
- 36) Tayhani, İhsan, *Atatürk'n Bağımsızlık Politikası ve Uçak Sanayii (1923-1950)*, Ankara 2001.
- 37) Tekeli, İlhan, İlkin, Selim, *İkinci Dünya Savařı Türkiyesi, I-III Cilt*, İstanbul 2014.
- 38) Tezel, Yahya S., *Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi (1923-1950)*, İstanbul 2015.
- 39) Toprak, Zafer, *Darwin'den Dersim'e Cumhuriyet ve Antropoloji*, İstanbul 2012.
- 40) Toprak, Zafer, *Türkiye'de İşçi Sınıfı 1908-1946*, İstanbul 2016.
- 41) Toprak, Zafer, *Türkiye'de Kadın zgrlğ ve Feminizm (1908-1935)*, İstanbul 2015.
- 42) Toprak, Zafer, *Türkiye'de Popülizm 1908-1923*, İstanbul 2013.
- 43) *Türk Dıř Politikası Kuruluř Savařından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, editör Baskın Oran, cilt I: 1919-1980, İstanbul 2001.

- 44) Üngör, Uğur Ümit, *Modern Türkiye'nin İnşası, Doğu Anadolu'da Ulus, Devlet ve Şiddet (1913-1950)*, İstanbul 2016.
- 45) Yavuz, Celalettin, *Atatürk ve Almanya*, Ankara 2010.

Чланци и расправе

- 1) Avramovski, Živko, „Balkanske zemlje i vojna pobuna u Grčkoj marta 1935. godine“, *Vojnoistorijski glasnik*, god. 26, br. 3, Beograd, 1975, str. 59-82.
- 2) Avramovski, Živko, „Bugarska i Balkanski sporazum 1933-1934“, *Jugoslovensko-bugarski odnosi u XX veku*, Zbornik radova 2, Beograd, 1982, str. 193-220.
- 3) Avramovski, Živko, „Ekonomski i politički ciljevi nemačkog izvoza naoružanja u balkanske zemlje uoči Drugog svetskog rata“, *Vojnoistorijski glasnik*, god. 23, br. 2, Beograd, 1972, str. 61-88.
- 4) Аврамовски, Живко, „Енглеска и питање Балканског пакта 1930-1933. године“, *Светска економска криза 1929-1934. године и њен одраз у земљама југоисточне Европе*, посебна издања, књига 5, Београд, 1976, стр. 101-146.
- 5) Avramovski, Živko, „Makedonsko pitanje u jugoslovensko-bugarskim odnosima od 1918-1925. godine“, *Jugoslovensko-bugarski odnosi u XX veku*, Zbornik radova 1, Beograd, 1982, str. 147-178.
- 6) Avramovski, Živko, „Pitanje balkanskog garantnog pakta i jugoslovensko-bugarski odnosi 1925. godine u svetlu britanske politike na Balkanu“, *Vojnoistorijski glasnik*, god. 35, br. 2, Beograd, 1984, str. 87-113.
- 7) Avramovski, Živko, „Stav britanske diplomatije prema sklapanju Balkanskog sporazuma (1933-1934)“, *Radovi*, vol. 16, Zagreb, 1983, str. 139-182.
- 8) Avramovski, Živko, „Uticaj jugoslovensko-bugarskog pakta od 24. januara 1937. godine na odnose članica Balkanskog sporazuma“, *Jugoslovenski istorijski časopis*, god. 4, br. 2, Beograd, 1965, str. 3-20.
- 9) Алексић, Драган, „Версајска Европа у потрази за миром“, *Култура полиса*, год. XI, бр. 25, Београд, 2014, стр. 217-230.

- 10) Becić, Ivan M., „Statistika i karakter spoljne trgovine Kraljevine SHS 1919-1929“, *Istorija 20. veka*, god. 33, br. 2, Beograd, 2015, str. 57-72.
- 11) Бецић, Иван М., „Финансијске установе у Приштини до Другог светског рата“, *Традиција, промене, историјско наслеђе, питање државности и националног идентитета на Косову и Метохији*, Приштина–Лепосавић, 2014, стр. 265-278.
- 12) Бодрожић, Милица, „Спољна политика Краљевине Југославије у време владавине Југословенске националне странке 1932-1934. године“, *Зборник Матице српске за историју*, 63-64, Нови Сад, 2004, стр. 277-290.
- 13) Ванку, Милан, „Балкански споразум према Малој антанти уочи Минхена“, *Зборник за историју*, год. 11, бр. 21, Београд, 1980, стр. 153-157.
- 14) Денић, Сунчица, „Српски писци са Косова и Метохије између два рата у часописима у Скопљу“, *Културно наслеђе Косова и Метохије – научно виђење исходишта, развоја, значаја и чувања*, Приштина–Лепосавић, 2010, стр. 103-120.
- 15) Дошљак, Дарко, „О личним именима у речнику косовско-метохијског дијалекта Глигорија Елезовића“, *Културно наслеђе Косова и Метохије – научно виђење исходишта, развоја, значаја и чувања*, Приштина–Лепосавић, 2010, стр. 147-154.
- 16) Đurović, Smiljana, „Da li su postojale ekonomske granice unutar jugoslovenskog istorijskog prostora 1918-1941?“, *Istorija 20. veka*, god. X, br. 1-2, Beograd, 1992, str. 111-124.
- 17) Јовановић, Владан, „Исељавање муслимана из Вардарске бановине, између стихије и државне акције“, *Писати историју Југославије, виђење српског фактора*, Београд, 2007, стр. 79-99.
- 18) Kolar-Dimitrijević, Mira, „Djelovanje velike ekonomske krize na migraciona kretanja jugoslavenskih naroda“, *Светска економска криза 1929-1934. године и њен одраз у земљама југоисточне Европе*, посебна издања, књига 5, Београд, 1976, стр. 337-366.
- 19) Микетић, Драган, Микетић, Сања, „Правни термини оријенталног порекла на Косову и Метохији“, *Традиција, промене, историјско наслеђе, питање државности и националног идентитета на Косову и Метохији*, Приштина– Лепосавић, 2014, стр. 19-42.
- 20) Микетић, Сања, Микетић, Драган, „Топоними турског порекла у приповеткама Григорија Божовића“, *Косово и Метохија у контексту балканских народа и држава*, књига 1, Приштина–Лепосавић, 2016, стр. 21-40.

- 21) Микетић, Драган, Микетић, Сања, „Турцизми на Косову и Метохији“, *Духовне и материјалне специфичности културе Косова и Метохије кроз историју*, Приштина–Лепосавић, 2012, стр. 19-28.
- 22) Milenković, Toma, „Državne granice Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca“, *Istorija 20. veka*, god. X, br. 1-2, Beograd, 1992, str. 9-25.
- 23) Михајловић, Верица, „Утицаји суседних балканских народа на народну традицију Косова и Метохије манифестовани кроз елементе фолклора“, *Косово и Метохија у контексту балканских народа и држава*, књига 1, Приштина–Лепосавић, 2016, стр. 369-384.
- 24) Растовић, Александар, „Неколико забелешки енглеских путника о баштини Косова и Метохије у другој половини XIX и у XX веку“, *Културно наслеђе Косова и Метохије – научно виђење исходишта, развоја, значаја и чувања*, Приштина–Лепосавић, 2010, стр. 131-146.
- 25) Савић, Момчило Д., „Ататурков и Вуков рад на реформи ортографије и језика“, *Анали Филолошког факултета*, Београд, 1992, стр. 191-196.
- 26) Симић, Стеван, „Највећи реформатор садашњице“, *Живот и рад*, књига бр. 12, св. 71, Скопље, 1932.
- 27) Стијовић, Милун С., „Менталитет Срба на Косову и Метохији уочи ослобођења од турске владавине“, *Косово и Метохија у контексту балканских народа и држава*, књига 2, Приштина–Лепосавић, 2016, стр. 121-132.
- 28) Теодосијевић, Мирјана, „Прилог биографији радова о Мустафи Кемалу Ататурку у Југославији од 1921. до 1984. године“, *Историјски часопис*, XLII-XLIII, Београд, 1997, стр. 373-400.
- 29) Todorović, Desanka, „Jugoslovensko-bugarski odnosi u drugoj polovini 1923. godine“, *Jugoslovensko-bugarski odnosi u XX veku*, Zbornik radova 1, Beograd, 1982, str. 179-197.
- 30) Тодоровић, Десанка, „Питање успостављања дипломатских односа између Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца и Републике Турске (1923-1925)“, *Balkanica*, књига 4, Београд, 1973, 265-289.
- 31) Todorović, Desanka, „Stav Kraljevine SHS prema Mirovnom ugovoru sa Turskom u Sevru 1920. godine“, *Istorija 20. veka*, br. 11, Beograd, 1970, стр. 231-270.

- 32) Топаловић, Душан, „Рад шведске дипломатије на заштити интереса Краљевине Србије у Турској у другој половини Првог свјетског рата“, *Архив*, год. XVII, бр. 1-2, Београд, 2016, стр. 90-117.
- 33) Foembgen, Hans, „Mustafa Kemal, neprijatelj tradicije“, *Izbor najboljih savremenih članaka*, год. 2, бр. 9, Београд, 1937, стр. 960-965.
- 34) Шљивић, Милена, „Свадбени обичаји у Призрену и околини“, *Традиција, промене, историјско наслеђе, питање државности и националног идентитета на Косову и Метохији*, Приштина–Лепосавић, 2014, стр. 379-396.

Наставном и научном већу

Филозофског факултета

Београд

Изабрани одлуком Наставног и научног већа Филозофског факултета у Београду у Комисију за писање реферата о квалификованости кандидата и подобности предложене теме за докторску дисертацију, коју је под насловом **„Југославија и Турска 1918-1941. Политички односи”**, поднела колегиница **Слађана Здравковић**, истраживач сарадник у Институту за европске студије у Београду, имамо част да поднесемо следећи

Р Е Ф Е Р А Т

Општи подаци о кандидату и дисертацији

Слађана Здравковић рођена је 12. априла 1989. године у Лесковцу, где је завршила основну школу (2004) и средњу школу (2008). Током свог средњошколског образовања учествовала је на општинским, окружним и републичким такмичењима из историје и постигла следеће резултате на републичком нивоу: 1. место (2005. и 2006. године) и 2. место (2007. и 2008. године). Добитница је Октобарске награде града Лесковца (2006) и Похвалнице „Савеза потомака ратника Србије 1912-1920.” за постигнуте изванредне резултате у познавању српске историје 2008. године. Дугогодишњи је сарадник Народног музеја у Лесковцу. Члан је међународне асоцијације наставника историје „EUROCLIO” и „Савеза потомака ратника Србије 1912-1920.”. Служи се енглеским (C1) и турским језиком (C1).

Колегиница Здравковић уписала је студије на Одељењу за историју Филозофског факултета у Београду 2008. године. Дипломирала је 4. септембра 2013. године са

просечном оценом 9,19. Дипломски рад *Локални новчани заводи у Власотинцима 1918-1941.* одбранила је на Катедри за историју Југославије са оценом десет (10). Мастер студије на истој катедри Одељења за историју уписала Филозофског факултета у Београду уписала је школске 2013. године, а завршила 2014. године са просечном оценом 10. Мастер рад *Посете Јосипа Броза Тита Лесковцу 1953–1968.* оцењен је од чланова комисије највишом оценом. Колегиница Здравковић је докторске студије уписала је на катедри за Историју Југославије Филозофског факултета Универзитета у Београду школске 2014/2015. године.

Колегиница Здравковић припада младој генерацији историчара која данас истражује и пише у српској историографији. У до сада објављеним радовима обрађивала је теме посвећене економским и финансијским питањима Краљевине (СХС) Југославије. Радови *Финансијска моћ Власотинца у међуратном периоду* (Лесковачки зборник, LIV, 2014, стр. 243-256) и *Власотиначка задруга* (Лесковачки зборник, LIV, 2016, стр. 183-198) баве се начином организације и руковођења локалним финансијским институцијама и новчаним заводима југословенске краљевине. У питању су радови у којима се на локалном истраживачком узорку посматрају шире присутни финансијски проблеми југословенског међуратног друштва. Поред економских тема, истраживачка интересовања колегинице Здравковић представљају и тематски круг питања везаних за поље политике и пропагаде: *Популарисање идеје о Балканској федерацији у листу 'Наша реч'* (Лесковачки зборник, LII, 2012, стр. 243-260) и *Положај Косова и Метохије у преговорима о стварању Балканске федерације током и након Другог светског рата (Косово и Метохија у Другом светском рату – седам деценија касније, Косовска Митровица 2016 стр. 267-284),* као и оне у којима настоји да историјске догађаје и процесе сагледа са позиције свакодневног живота *малог човека* између два светска рата. У питању је рад *Почетак Првог светског рата из перспективе обичног човека* (Лесковачки зборник, LV, 2015, стр. 73-83). Војни аспекти историје међуратне Југославије подједнако привлаче пажњу колегинице Здравковић, која у својим радовима настоји да истражи и актуелни моменат, односно улогу савремене српске војске у политици евроинтеграција Републике Србије. У питању су радови: *Повреде међународног права од стране бугарских окупационих власти на југу Србије у Првом светском рату* (Зборник радова са научног скупа *Бугарска окупација југа Србије у Првом светском рату*, Лесковац 2016, стр. 157-172), *Две полемике о*

Кумановској бици (Лесковачки зборник, LIII, 2013, стр. 169-180) и *На путу евроинтеграције – улога Републике Србије у мисијама ЕУ и УН* (Зборник радова са научног скупа *Србија и стратегијска раскрића*, Београд 2016, стр. 153-164).

Као стипендиста Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије колегиница Здравковић ангажована је, од априла 2015. на пројекту Института за европске студије под називом *Србија у процесима европских интеграција: глобални контекст, институције, идентитет*. У складу са познавањем турског језика и потребама пројекта Института на коме је ангажована, колегиница Здравковић је поред историјских, објављивала радове геополитичке природе: *Историјски развој Курдистана* (Култура полиса бр. 30, 2016, стр. 71-87) и *Заједничка спољна и безбедносна политика ЕУ и Турска* (Зборник радова *Заједничка спољна и безбедносна политика Европске уније, актуелни изазови*, Београд 2016, стр. 183-197).

Поред наведених радова, 8. октобра 2015. године, колегиница Здравковић је на Институту за европске студије одржала предавање на тему *Турска за време Ердогановог председничког мандата* о актуелним политичким, културним и економским односима између Републике Турске и Европске уније, обухватајући анализу унутрашњополитичких процеса и промена Турске, закључно са савременим дешавањима у региону и на Блиском истоку. Осим поменутих научних радова објавила је три чланка у Благовеснику југа Србије, НСПМ и Помаку, као и шеснаест приказа у Историји 20. века, Лесковачком зборнику, Помаку, Нашој речи и Православљу.

Колегиница Здравковић је учествовала на следећим научним скуповима: *Културно историјска баштина југа Србије* у организацији Народног музеја у Лесковцу и Института за савремену историју у Београду 2012, 2014. и 2016. године; научног скупа са међународним учешћем *Бугарска окупација југа Србије у Првом светском рату (1915–1918)* у Сурдулици и Лесковцу 29–31. октобра 2015. године; *Србија и стратегијска раскрића*, „ИСИКС – 2016”, у организацији Катедре стратегије Школе националне одбране Војне академије и Института за стратегијска истраживања Сектора за политику одбране Министарства одбране, 30. септембра 2016. године у Београду и на међународној конференцији *War and Peace in Political Thought, First Istvan Hont Graduate Conference in Political Thought*, у организацији Central European University, Eötvös Loránd University и Pázmány Péter Catholic University, у Будимпешти од 17. до 19. септембра 2015. године.

Била је учесник округлог стола *Рат у просвети*, и дискусије *Држава без друштва*”, као део пројекта *Именовати ТО Ратом* у организацији Центра за културну деконтаминацију 2013. године. Учествовала је на следећим семинарима, радионицама и стручним скуповима: *Балкански семинар 2015: Грчка и Турска*, од 9. до 11. новембра 2015. године; *Балкански семинар 2017: – О Турској*, 22. фебруара 2017. године; *Савремени односи Србије и Турске*, 17. јуна 2015. године; *Примена дигитализованих историјских извора о Првом светском рату у настави*, 2014. године и *Електронски извори информација у науци*, 2015. године. У организацији Удружења за друштвену историју *Euroclio*, колегиница Здравковић учествовала је на семинарима *Некада давно живели смо заједно*, 2014. године и *Како подучавати осетљиве и контроверзне теме у настави историје*, 26. и 27. новембра 2016. године у Београду.

Подручје научног рада на докторским студијама историје, којим се колегиница Слађана Здравковић бави, обухвата изучавање односа Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, односно Краљевине Југославије са Турском Републиком, у периоду између два светска рата, са аспекта превасходно њихове политичке, али и дипломатске, економске и културне сарадње. Изучавање ове теме омогућава “попуњавање” историјских белина које су последица недовољног занимања српских и турских историчара за наведене теме и тешкоћа које настају услед недовољно доброг познавања језика и смањене могућности да се консултују релевантни извори и литература. Истраживања колегинице Здравковић у библиотечким и архивским институцијама у Турској током 2015. и 2016. године и њено даље континуирано усавршавање турског језика које омогућава подробније изучавање докумената турске провенијенције, чине је квалификованом за бављење наведеном облашћу савремене историје.

Предмет и циљ докторске дисертације

Предмет докторске дисертације коју предлаже колегиница Слађана Здравковић представљају сложени политички односи Краљевине СХС/Југославије и Османског царства, касније Турске Републике, у годинама 1918-1941. О тој теми историчари нису писали, нити је целовито сагледавали. Није било ни ваљаних истраживања, поготово не оних која би била систематично обављена у турским и југословенским архивима и

библиотекама. Уколико је радова и било карактерисала их је фрагментарност и „успутно“ указивање на садржај, карактер и значај политичких односа Југославије и Турске у међуратним годинама. Намера кандидаткиње је да сложене односе две државе изучи у годинама које су следиле после склапања мировних уговора којима је окончан Први светски рат, деценији коју су карактерисали добри политички односи краља Александра Карађорђевића и Мустафе Кемала Ататурка, временима у којима су заједнички интереси исказивани путем сарадње унутар Балканског пакта. У питању је тематика која указује на значај оријенталног наслеђа на Балкану (историјско, управно, урбано, културно, верско...), разоткрива често супротстављене, али и истоветне политичке интересе двеју земаља, скреће пажњу на значај укључивања националних мањина (посебно муслиманског живља у Југославији) у друштвени и политички живот Југославије и Турске.

Истраживање има за циљ да укаже на постојање више фаза у политичким односима две земље. Сваку од њих колегиница Здравковић намерава да темељно изучи и историографски прикаже. У средишту њене пажње биће односи две земље од формирања југословенске државе до укидања калифата 1924. и обнављања пуних дипломатских односа 1925, политика међусобне сарадње која је своју зрелост досегла под окриљем Балканског пакта и политичке везе које су у предвечерје Другог светског рата подржавале велике европске силе, противнице нацистичке Немачке. Тако одређен предмет истраживања показује да односи две државе неће бити посматрани само у сфери билатералних односа, већ ће цело истраживање за свој предмет имати сагледавање односа Југославије и Турске у европском историјском контексту. У оквиру тога политички односи ће бити истражени и презентовани и као део културних и економских веза две државе и народа који у њима живе. Дужну пажњу кандидаткиња ће посветити и идеолошким карактеристикама владајућих режима личне власти у Југославији и Турској, дипломатским активностима, посетама, пропаганди, личностима које персонификују политичке односе.

Циљ је колегинице Здравковић да систематично истражи и критички сагледа политичке односе Југославије и Турске. Историографска реконструкција догађаја биће у функцији сагледавања процеса дугог трајања, који тим истим догађајима дају смисао. Под тим се подразумева: што исцрпније сагледавање турског наслеђа југословенске краљевине; разобличавање мноштва стереотипа, паушалних оцена, предрасуда које прате

међусобне односе; уочавање утицаја Турске у југословенској балканској и блискоисточној политици; критичко сагледавање улоге великих сила у политици балканских држава; значај економског и културног чиниоца у креирању политике и политичког фактора у обликовању привредних и културних спона.

Основне хипотезе од којих ће се полазити у истраживањима

Своја истраживања колегиница Здравковић је засновала на више научних хипотеза. Једна од полазних претпоставки кандидаткиње је да је југословенска држава, будући саздана на рушевинама Османског и Хабзбуршког царства, неминовно у своју државност и идентитет морала уградити искуства и традиције претходних држава. Кандидаткиња претпоставља да је историјско и културно наслеђе у исто време било и бreme (конкретан проблем са својом политичком, економском, друштвеном, културном, верском...димензијом) и значајан оријентир за будућност. Хипотеза је колегинице Здравковић да је отплата османског дуга представљала значајну препреку на путу успостављања пуних дипломатских односа. Међу важним претпоставкама је и она која говори о значају стабилних билатералних уговора и добрих личних односа суверена Југославије и председника Турске. Хипотеза је кандидаткиње да је Балкански пакт, у коме су учествовале обе државе, био регионални гарант мира и безбедности на Балкану који се супротстављао ревизионизму и реваншизму држава губитница у Првом светском рату. У том контексту Балкански пакт је доприносио вишеструком зближавању Југославије и Турске (политичко, војно, економско, културно, социјално...). Претпоставка је колегинице Здравковић да су слична привредна структура две државе и висок степен непросвећености у којој царују предрасуде и оптерећеност прошлошћу утицали на општи интензитет односа.

Опис садржаја (структуре по поглављима) дисертације

О стручним интересовањима колегинице Слађане Здравковић речито сведочи структура будуће докторске дисертације. Целокупна материја ће поред предговора,

уводног дела и закључка бити изложена путем четири поглавља. Унутар њих садржај обављених истраживања ће бити изложен кроз петнаест ужих тематских целина.

У предговору докторске дисертације кандидаткиња планира да изложи методолошки оквир својих истраживања, критички се одреди према теми и постојећим изворима и литератури. У уводним деловима рада биће дата кратка историја српско-турских дипломатских односа и презентован рад дипломатских изасланстава у Цариграду и Београду до почетка Првог светског рата. У тим деловима рада биће речи о културолошким сличностима, језичком наслеђу, основним карактеристикама балканских друштава.

У првом поглављу докторске дисертације, насловљеном *Под окриљем балканске политике*, биће обрађени односи две државе непосредно после завршетка Првог светског рата и успостављање југословенско-турских дипломатских односа. Посебна пажња ће бити посвећена политици балканске сарадње, анализи мировних уговора (Севр и Лозана) и билатералних уговора склопаних 20-их и 30-их година XX века. Део садржаја биће посвећен дипломатским настојањима обе стране на успостављању пуних дипломатских односа, реализацији пројекта Балканског пакта, чвршћег политичког, привредног и културног повезивања. Целокупна материја у овом поглављу биће изложена путем три целине.

Друго поглавље носи назив *Тамо где се Балкан спаја са Оријентом* и у њему ће бити обрађена источна политика Југославије и турска политика на Балкану, делатност југословенске и турске дипломатије у предвечерје Другог светског рата и делатност великих сила на подупирању југословенско-турске сарадње. У питању је настојање кандидата да постојеће односе Југославије и Турске сагледа из више равни – билатералне, регионалне, европске. На тај начин целокупно истраживање ће добити не само шири историјски контекст, већ и већи историографски значај.

Треће поглавље предлога теме докторске дисертације колегинице Здравковић носи наслов *Економија као политика*. У њему кандидаткиња планира да представи трговинске и финансијске односе две државе и покаже на који је начин привредна сарадња одређивала и утицала на политичке односе. У тим деловима рада биће обрађени: утицај Турске на спољнотрговинску оријентацију југословенске државе; однос Југославије према отплати турског дуга (додељен јој је као једној од земаља наследница по окончању

балканских и Првог светског рата) и место тог дуга у укупним политичким односима две државе; спољнотрговинска размена добара између југословенске краљевине и Турске Републике и њен утицај на опште односе две државе; југословенски и турски увоз и извоз на годишњем нивоу; утицај светске економске кризе из 1929. године на ток привредне сарадње. Кандидаткиња планира да значајну пажњу посвети питању трговине опијумом, као и грађанским захтевима за одштетом. Наведена материја ће бити обрађена унутар четири подцелине.

Колегиница Здравковић планира да поглављем *Братска дипломатија* засводи докторску дисертацију *Југославија и Турска 1918-1941. Политички односи*. У том делу текста планира да обради пријатељство и узајамно поштовање два државника – краља који је понео назив „Ујединитељ“ и државника кога су називали „Оцем Турака“. Посебну пажњу кандидаткиња ће посветити првој званичној посети краља Александра Турској 4. октобра 1933. године. Обрадиће службена путовања југословенских и турских премијера и министара иностраних дела. Настојаће да да пропагандну слику другог, формирану у политичкој јавности, међу дипломатама, привредницима, интелигенцијом, обичним људима. У овире посебне подцелине били би дати појединачни портрети и „групни“ портрет југословенских дипломата у Турској, као и представљен учинак југословенске и турске дипломатије.

У *Закључку* докторске дисертације колегиница Здравковић планира да презентује сумиране резултате својих истраживања и укаже на могуће правце будућих истраживања. У посебном делу рада кандидаткиња планира да укаже на постојање карактеристичних термина са којима се сваки истраживач наведене теме сусреће у изворном материјалу и објасни њихово значење.

Методe које ће се у истраживањима применити

Изучавање политичких односа Југославије и Турске у годинама 1918-1941. упућује истражувача на примену превасходно историјског метода у истраживањима. У мери у којој то буде потребно кандидаткиња ће се ослонити и на методе других друштвених наука као и на истраживачке технике које јој могу бити од помоћи. У првој фази рада тежиште би било на архивским и библиотечким истраживањима, тј. на прибирању

архивске грађе, консултовању релевантних објављених историјских извора, сабирању потребних информација из штампе, периодике, мемоаристике, историографске литературе, публицистике... После хеуристичког поступка уследиће анализа прикупљеног материјала и обрада материје. Експозиција, т.ј. излагање досегнутог знања чини последњи део методолошког поступка.

Од највеће важности за обраду теме је је грађа похрањена у домаћим архивима (Архив Југославије, Архив Србије, Архив Министарства иностраних послова Републике Србије, Архив САНУ, Војни архив...). У питању је више десетина архивских фондова и збирки богатог садржаја на основу којих се може реконструисати највећи део активности које су чиниле суштину политичких односа две земље. Наводимо само неке од фондова и збирки похрањених у Архиву Југославије (фондови - *Посланство Краљевине Југославије у Турској – Цариград, Анкара, Генерални конзулат Краљевине Југославије у Цариграду, Генерални конзулат Краљевине Југославије у Анкари, Конзулат Краљевине Југославије у Смирни, Посланство Краљевине Југославије у Лондону, Министарство иностраних послова, Министарство унутрашњих послова, Министарство финансија, Министарство трговине и индустрије, Министарство правде, Министарство пољопривреде, Министарски савет, Народна скупштина, Двор, Централни прес биро, Делегација Краљевине СХС на Конференцији мира у Паризу, Стална делегација Краљевине Југославије при Друштву народа у Женеви, Делегација Краљевине Југославије на Конференцији за статус мореуза у Монтреу, Установа аграрне реформе, Балкански институт; збирке – Милана Стојадиновића, Војислава Јовановића Маранбоа, збирке фотографија...).*

Недостатак извора домаће провенијенције биће надокнађен истраживањима у више архивских и библиотечких институција у Републици Турској и Великој Британији (Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı у Анкари и Public Record Office у Лондону). Од посебне важности за одбрану теме је документација похрањена у Државном архиву Турске Републике у Анкари и Османског архива у Истанбулу (Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı у Анкари и Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı у Истанбулу). Од посебне важности за нашу тему је штампа и периодика која се чува у библиотекама у Београду, Истанбулу и Анкари (Народна библиотека Србије, Универзитетска библиотека у Београду, Библиотека

САНУ и Atatürk Kitaplığı, Kadın Eserleri Kütüphanesi, Boğaziçi Üniversitesi Kütüphanesi, Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi у Истанбулу, Milli Kütüphane у Анкари). У питању су листови „Политика”, „Правда”, „Време”, „Самоуправа”..., као и листови који су излазили у Турској – „Akşam” (у преводу Вече), „Cumhuriyet” (Република), „Milliyet” (Националност), „Zaman” (Време), „Vakit” (Време), „Haber” (Вест/и) итд. Од значаја за обраду теме су и објављени извори, статистике, пописи становништва, стенографске белешке... Биће коришћена и сва доступна научна историографска литература објављивана претходних деценија у Турској, Југославији (Србији) и свету која говори о билатералним односима Југославије и Турске, историјским садржајима међуратних година, Балканском пакту, личностима историје, конкретним догађајима од важности за обраду наведене теме (радови Ј. М. Јовановића, Ж. Аврамовског, Б. Кризмана, Д. Тодоровић, В. Винавера, М. Михаиловића Световског, З. С. Томића, Ст. Павловић, А. Митровића, Б. Петрановића, М. Ристовића, В. Виријевића, Џ. Хакова, А. Шкаљића, О. Атеşa, М. Atabaya, М Amira, М. Gönlübola, С. Sara, А. Sandıklıa и других).

Очекивани резултати и научни допринос

Тема коју предлаже колегиница Слађана Здравковић до сада није целовито обрађивана, а историографски је изузетно значајна. Тим пре што у српској историографији посвећеној XX веку нема много истраживања посвећених историји билатералних односа балканских држава. При томе истичемо да научни допринос овог истраживања није само садржан у расветљавању улоге, значаја и места југословенско-турских односа у годинама 1918-1941, већ и бољег разумевања политичке, економске и друштвене моћи, убеђења и визија људи који су око тих односа били ангажовани. Проширивање увек скромних знања о историји билатералних односа Југославије и Турске, сложеној природи политичких односа, људима који су успостављали, градили, а понекад и нарушавали те односе, идејама које су водиле сарадњи, интересима који су производили историјске процесе помирења и провоцирали сукобе, на најделотворнији начин ће допринети стицању поузданих знања о историјским процесима који мноштву појединачних иницијатива,

поступака, догађаја дају смисао и уклапају их у слику политичких, привредних и културних прилика у југословенској краљевини.

Закључак

Предлог докторске дисертације колегинице Здравковић је тематски нов. Методолошки поступак за који се кандидаткиња определила у изучавању теме везане за историју политичких односа, исцрпно истраживање архивске грађе похрањене у српским и турским архивима, савлађивање обимне штампе, периодике, мемоаристике и историографске литературе штампане на српском, турском, енглеском језику, јасан композициони рељеф будућих поглавља, упућују нас на закључак да ће коначни резултат бити сазнајно богата, целовита и мисаоно кохерентна докторска дисертација посвећена историји југословенско-турских политичких односа.

Мишљења смо да је значај теме коју предлаже колегиница Здравковић превасходно у проширивању постојећих поузданих знања о политичким односима Југославије и Турске у годинама 1918-1941. Из тога проистиче и научни допринос докторске дисертације – боље разумевање билатералних и регионалних односа у контексту југословенске / турске, балканске, европске и блискоисточне политике између два светска рата. Израда докторске дисертације *Југославија и Турска 1918-1941. Политички односи* свакако ће обогатити постојећа знања из историје међусобних односа балканских држава. Друштвени значај обраде наведене теме огледа се и у њеној актуелности. У питању је тема чијом обрадом добијамо поуздано знање о прошлости, боље разумевање присутности „инерције“ у историји, својеврстан „ослонац“ за разумевање процеса дугог трајања који одређују балканску историју у XX и XXI веку.

Имајући све то у виду слободни смо да Наставном и научном већу Филозофског факултета у Београду топло препоручимо да прихвати тему докторске дисертације *Југославија и Турска 1918-1941. Политички односи* и колегиници **Слађани Здравковић** одобри рад на њеној даљој научној обради.

**У Београду
26.04.2017.**

Комисија:

**Др Мира Радојевић, ванредни професор,
Филозофски факултет у Београду**

**Др Владан Виријевић, ванредни професор,
Филозофски факултет у Косовској Митровици**

**Др Александар Животић, доцент,
Филозофски факултет у Београду**

**Др Љубодраг Димић, редовни професор,
Филозофски факултет у Београду
(ментор и писац реферата о подобности теме)**